

Transect-rapport 1719

**Diever, herinrichting
Gemeente Westerveld (DR)**

Een Archeologisch Bureauonderzoek (BO)

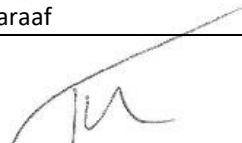
transect

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK ► ADVIES

Colofon

Titel	Diever, herinrichting. Gemeente Westerveld (DR). Een Archeologisch Bureauonderzoek (BO).
Rapportnummer	Transect-rapport 1719
Auteur	M. Verboom-Jansen Msc
Versie	Definitief, versie 1.3
Datum	22-08-2018
Projectnummer	18040006
Onderzoeksmelding	4609162100
Opdrachtgever	Tauw b.v. Postbus 3015 3502 GA Utrecht
Uitvoerder	Transect b.v. Overijsselhaven 127 3433 PH Nieuwegein
Bevoegde overheid	Gemeente Westerveld
Beheer en plaats documentatie	Transect b.v., Nieuwegein
Omslagafbeelding	De omgeving van het plangebied op een historische kaart uit 1925. Bron: www.topotijdreis.nl .

Autorisatie		
Naam	Datum	Paraaf
Drs. T. Nales Senior KNA Prospector	17-07-2018	

ISSN: 2211-7067

© Transect b.v., Nieuwegein

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Transect aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

In opdracht van Tauw b.v. heeft Transect b.v. in mei 2018 een archeologisch bureauonderzoek (BO) uitgevoerd in een aantal straten en deelgebieden in Diever (gemeente Westerveld), waaronder onder andere de Hoofdstraat, de Bosstraat en de Kerkbrink. De aanleiding van het onderzoek is de herinrichting van het plangebied en de aanleg van een nieuwe riolering in de Hoofdstraat. Alvorens de werkzaamheden kunnen plaatsvinden, dient hiervoor een omgevingsvergunning te worden aangevraagd.

Vanuit de *Erfgoedverordening Gemeente Westerveld (2015)* bestaat voor het plangebied een archeologische onderzoeksplicht. De reden hiervoor is dat er bij de voorgenomen ingreep dermate grondverzet zal plaatsvinden, dat de oorspronkelijke bodem - en eventueel aanwezige archeologische resten - in het gebied kunnen worden verstoord. Dit rapport beschrijft de resultaten van een archeologisch vooronderzoek in het plangebied en voorziet in die plicht.

Conclusie

Op basis van het bureauonderzoek is een archeologische verwachtingskaart voor het plangebied gemaakt (bijlage 15). In het centrale gedeelte van het plangebied ligt de historische kern van Diever; een terrein van hoge archeologische waarde. Hierin kunnen vondsten en/of sporen van nederzettingen vanaf de Late-Middeleeuwen aanwezig zijn. Ook de kerk die vermoedelijk terug gaat tot in de 9^e of 10^e eeuw valt binnen het plangebied. Op de kerkbrink zouden voorgangers van deze kerk en graven aanwezig kunnen zijn, zoals bij eerder onderzoek ook aangetoond is.

Verder heeft bijna het gehele plangebied een hoge archeologische verwachting (bijlage 15). Deze verwachting heeft betrekking op archeologische vondsten en/of sporen uit de periode Laat-Paleolithicum-Nieuwe Tijd en is gebaseerd op de ligging op dekzandruggen op een gestuwde grondmorene. Het dekzand is hierbij vermoedelijk ook nog eens grotendeels afgedekt door hoge enkeerdgronden, waardoor mogelijk vondsten zijn beschermd tegen recente bodemingrepen. In de omgeving van het plangebied zijn in gelijksoortige landschappelijke setting vondsten uit bijna alle archeologische periodes bekend.

Het noorden en oosten van het plangebied hebben een lage archeologische verwachting omdat daar op basis van het bureauonderzoek een lager gelegen grondmorene verwacht wordt, die niet zo aantrekkelijk voor bewoning was. Daarnaast is het noorden van het plangebied waarschijnlijk afgegraven.

Bovenstaande archeologische verwachting is sterk afhankelijk van de mate van intactheid van de bodem. Ter plaatse van de huidige en voormalige bebouwing is de bodemopbouw plaatselijk al aangetast, maar in welke mate is vooralsnog niet bekend. Ter plaatse van de huidige riolering in de Hoofdstraat zal een eventueel archeologisch niveau vermoedelijk al wel verdwenen zijn. Ook ter plaatse van de afgraving in het noorden is de kans klein dat daar nog archeologische waarden aanwezig zijn.

Advies

Omdat nog archeologische waarden in het plangebied aanwezig kunnen zijn en niet kan worden aangetoond dat deze met de voorgenomen ingrepen niet worden verstoord, worden aanvullende maatregelen voor het behoud van eventuele archeologische waarden voorgesteld:

- De werkzaamheden die binnen de historische kern van Diever plaatsvinden (omvang gelijk aan AMK-terrein 15.297) moeten onder archeologische begeleiding worden uitgevoerd. Hier is namelijk sprake van een hoge archeologische waarde. Met name in de omgeving van de kerk kunnen al binnen 15 cm archeologische vondsten aanwezig zijn, die met de herinrichting aangetast kunnen worden. Maar ook buiten de kerkbrink, in de historische kern, kunnen waarden uit de Late-Middeleeuwen en Nieuwe Tijd aanwezig zijn. Daarom wordt voorgesteld om alle grondroerende werkzaamheden die binnen het terrein van archeologische waarde vallen onder archeologische begeleiding uit te voeren (dus zowel de herinrichting als de riolering). Dit betekent dat archeologen mede de voortgang van het civieltechnisch werk bepalen en het tijdelijk kunnen stil leggen om archeologische waarden te documenteren. De archeologische begeleiding kan eveneens zodanig worden ingestoken dat het eerst dient om vast te stellen of er behoudenswaardige archeologische resten aanwezig zijn (protocol proefsleuven), om vervolgens tijdens de uitvoering met het bevoegd gezag te overleggen of deze moeten worden veiliggesteld door middel van een doorstart (protocol opgraven). Indien dit het geval is, moet het civieltechnisch werk wachten tot op het moment dat de archeologische waarden volledig zijn gedocumenteerd en geborgen. Pas daarna kan het in overleg met het bevoegd gezag worden vrijgegeven. Bij werkzaamheden direct rondom de kerk (en de omliggende straat) zal voorafgaand aan de archeologische begeleiding en opstelling van het PvE voor de archeologische begeleiding, eerst nog een verkennend booronderzoek uitgevoerd moeten worden. Dit om de exacte diepteligging van het archeologische niveau in kaart te brengen en een goede verwachting op te kunnen stellen op basis waarvan de begeleiding in dit deel van het plangebied uitgevoerd zal gaan worden.

Voor de hierboven beschreven maatregelen is op voorhand een Programma van Eisen (PvE) nodig, waarin de wijze van onderzoek en de randvoorwaarden zijn vastgelegd. Dit PvE dient voor aanvang van de onderzoekswerkzaamheden te zijn goedgekeurd door de bevoegde overheid, de gemeente Westerveld.

- Met betrekking tot de aanwezige riolering kan op basis van het bureauonderzoek niet worden bepaald over welke breedte deze riolering is aangelegd. De mate van verstoring van de bodem die hier is opgetreden is dus niet exact bekend. Verwacht wordt dat de bodem hier in ieder geval over een breedte van 1 m ter plaatse van de aanwezige riolering verstoord is. Bij vergelijkbaar onderzoek in Dwingeloo (2018, rapportage in voorbereiding) is in ieder geval gebleken dat de bodem over ruim een meter verstoord is geraakt. Wanneer de nieuwe riolering wordt aangelegd binnen 1 m van de bestaande riolering, zal hiervoor geen vervolgonderzoek noodzakelijk zijn. In dat geval is de kans namelijk klein dat archeologische waarden verstoord worden. Wanneer de nieuwe riolering in de zone met een hoge archeologische verwachting verder dan 1 m van de bestaande riolering wordt aangelegd, wordt ook hiervoor een vervolgonderzoek geadviseerd. Afhankelijk van de civieltechnische planning zijn hiervoor twee mogelijke opties:
 - Wanneer er voldoende tijd beschikbaar is binnen het planologische kader zou een verkennend booronderzoek kunnen worden uitgevoerd in de straten waar de nieuwe riolering gepland is in de zone met een hoge archeologische verwachting. Het doel van het verkennende booronderzoek is bodemopbouw en de mate van intactheid van de bodem vast te stellen. Op basis van de resultaten van het booronderzoek kan dan een inschatting worden gemaakt of en in hoeverre de nieuwe riolering een bedreiging vormt voor eventueel aanwezige archeologische waarden. Uit de nagevraagde planning blijkt

dat hiervoor voldoende tijd beschikbaar is waardoor deze optie de voorkeur geniet van het Oversticht.

- Wanneer binnen het planologische tijdspad geen ruimte is voor een verkennend booronderzoek, zou het vervolgonderzoek ook hier in de vorm van een archeologische begeleiding kunnen worden uitgevoerd, zoals hierboven ook is beschreven.
- Ter plaatse van de nieuwe rotonde met wadi aan de Hoofdstraat, ter plaatse van de uit-te-breiden eendenvijver aan de Bosweg en ter plaatse van de inbreidingslocatie aan de Tusschendarp wordt een vervolgonderzoek geadviseerd. De voorgenomen ingrepen reiken hier tot minstens 80 cm – Mv waarmee ze een bedreiging voor eventuele archeologische waarden vormen (hoge verwachting). Het vervolgonderzoek kan het beste worden uitgevoerd als verkennend booronderzoek, dat als doel heeft de bodemopbouw en mate van intactheid van de bodem vast te stellen. Op basis van het booronderzoek kan het archeologische verwachtingsmodel dan worden getoetst en waar mogelijk worden bijgesteld.
- Een groot deel van de voorgenomen werkzaamheden bestaat uit het herinrichten van de bestaande wegen, waarvoor ook bomen worden geplant. Volgens de opdrachtgever wordt voor het herbestraten niet dieper gegraven dan het wegcunet. Er zijn echter geen gegevens beschikbaar over de dikte van het aanwezige wegcunet (bijvoorbeeld informatie uit boringen), nog over de voorgenomen ontgravingsdiepte. Daarom wordt conform het vigerende Erfgoedbeleid geadviseerd om in de zones met een hoge archeologische verwachting (bijlage 15), de bodem niet dieper te verstoren dan tot 30 cm –Mv, wanneer de ingrepen meer dan 1000 m² beslaan. Mocht voor de herinrichting de bodem toch dieper ontgraven moeten worden dan 30 cm –Mv, wordt voorgesteld om ook hier eerst een verkennend booronderzoek uit te voeren. Op basis van het booronderzoek kan de dikte van het cunetzand worden bepaald en de diepteligging van het archeologische niveau, op basis waarvan een inschatting kan worden gemaakt in hoeverre de voorgenomen ingrepen een bedreiging vormen voor eventuele archeologische waarden. Met betrekking tot het planten van bomen kan worden gesteld dat de mate van bodemverstoring die hierdoor optreedt erg afhankelijk is van het bomenplan, de boomsoorten en de wijze waarop de bomen geplaatst worden. Het planten van een enkele boom ver van de historische kern zal een verwaarloosbaar effect op eventuele archeologische waarden hebben (ontgraving van <4 m²). Maar wanneer op korte afstand van elkaar breedwortelende bomen (dat wil zeggen met een wortelstelsel met een diameter van 2 m of meer rondom de stam) worden geplant (in de zone met een hoge archeologische verwachting), kan dit als een vlakdekkende verstoring van de archeologische verwachting dan wel waarde worden aangemerkt. Wanneer door het plaatsen van de bomen de bodem over een oppervlakte van meer dan 100 m² over een diepte van meer dan 30 cm verstoord wordt, wordt dit als risico gezien voor eventuele archeologische waarden. In dat geval wordt ook voor het plaatsen van de bomen een verkennend booronderzoek aanbevolen. Voorgesteld wordt om het bomenplan op te stellen met oog op het behoud van eventuele archeologische waarden en dit voor te leggen aan de gemeente.
- Ter plaatse van de zones met een lage archeologische verwachting (bijlage 15) wordt geen vervolgonderzoek geadviseerd. De kans is hier immers klein dat archeologische waarden aanwezig zijn.

Kanttekening

Bovenstaand advies vormt een selectieadvies. Op grond van de resultaten van het rapport zal het bevoegd gezag (de gemeente Westerveld) een selectiebesluit nemen over de daadwerkelijke omgang met eventueel aanwezige archeologische waarden binnen het plangebied.

Inhoud

1.	Aanleiding.....	5
2.	Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek.....	6
3.	Afbakening van het plan- en onderzoeksgebied	7
4.	Consequenties toekomstig gebruik.....	9
5.	Beleidskader	11
6.	Landschap, geomorfologie en bodem.....	12
7.	Archeologische verwachtingen en bekende waarden	15
8.	Historische situatie, huidig gebruik en bodemverstoringen	18
9.	Gespecificeerde archeologische verwachting	20
10.	Conclusie en advies	22
11.	Geraadpleegde bronnen	25
Bijlage 1.	Archeologische periode-indeling voor Nederland (conform ABR)	26
Bijlage 2.	Situatie	27
Bijlage 3.	Toponiemen plangebied	28
Bijlage 4.	Ligging bestaande riolering Hoofdstraat	29
Bijlage 5.	Schetsontwerp	30
Bijlage 6.	Gemeentelijk beleid	31
Bijlage 7.	Landschap en verwachting	33
Bijlage 8.	Maaiveldhoogte	35
Bijlage 9.	Maaiveldhoogte detail	36
Bijlage 10.	Bodem	38
Bijlage 11.	Archeologische waarden en onderzoeken	39
Bijlage 12.	Archeologische en historische bronnen	40
Bijlage 13.	Historische kaarten	42
Bijlage 14.	Bebouwing in 1811-1832 in het plangebied	49
Bijlage 15.	Gespecificeerde archeologische verwachting.....	50
Bijlage 16.	Locaties vervolgonderzoek.....	51

1. Aanleiding

In opdracht van Tauw b.v.¹ heeft Transect b.v. in mei 2018 een archeologisch bureauonderzoek (BO) uitgevoerd in een aantal straten en deelgebieden in Diever (gemeente Westerveld), waaronder onder andere de Hoofdstraat, de Bosstraat en de Kerkbrink. De aanleiding van het onderzoek is de herinrichting van het plangebied en de aanleg van een nieuwe riolering in de Hoofdstraat. Alvorens de werkzaamheden kunnen plaatsvinden, dient hiervoor een omgevingsvergunning te worden aangevraagd.

Vanuit de *Erfgoedverordening Gemeente Westerveld* (2015) bestaat voor het plangebied een archeologische onderzoekspllicht. De reden hiervoor is dat er bij de voorgenomen ingreep dermate grondverzet zal plaatsvinden, dat de oorspronkelijke bodem - en eventueel aanwezige archeologische resten - in het gebied kunnen worden verstoord. Dit rapport beschrijft de resultaten van een archeologisch vooronderzoek in het plangebied en voorziet in die pllicht.

¹ Transect b.v. voldoet aan de eisen zoals gesteld in de kwaliteitsnorm 'BRL SIKB 4000', versie 4.0, en is gecertificeerd door middel van een procescertificaat. Transect b.v. is certificaathouder van de volgende protocollen: 'KNA Protocol 4001 Programma van Eisen', 'KNA Protocol 4002 Bureauonderzoek', 'Protocol 4003 Inventariserend Veldonderzoek, variant Overig', 'Protocol 4003 Inventariserend Veldonderzoek, variant Proefsleuven' en 'Protocol 4004 Opgraven', en staat geregistreerd bij het RCE en de SIKB.

2. Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek

Om de archeologische waarde van het plangebied te kunnen bepalen is gekozen voor een bureauonderzoek (BO). Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is het specificeren van de archeologische verwachting. Dat wil zeggen het aan de hand van beschikbare en nieuwe informatie over de archeologie, cultuurhistorie, geomorfologie, bodemkunde en het grondgebruik definiëren van de kans dat binnen het plangebied sprake is van archeologische resten.

Het resultaat van het archeologisch bureauonderzoek is een rapport met een conclusie voor wat betreft het risico dat eventueel aanwezige archeologische waarden in het plangebied worden verstoord als gevolg van de voorgenomen bodemingrepen. Aan de hand hiervan wordt een advies voor eventuele vervolgstappen geformuleerd. Met het rapport kan de bevoegde overheid een beslissing nemen in het kader van de vergunningverlening. Het rapport bevat waar mogelijk gegevens over de aan- of afwezigheid, diepteligging, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden.

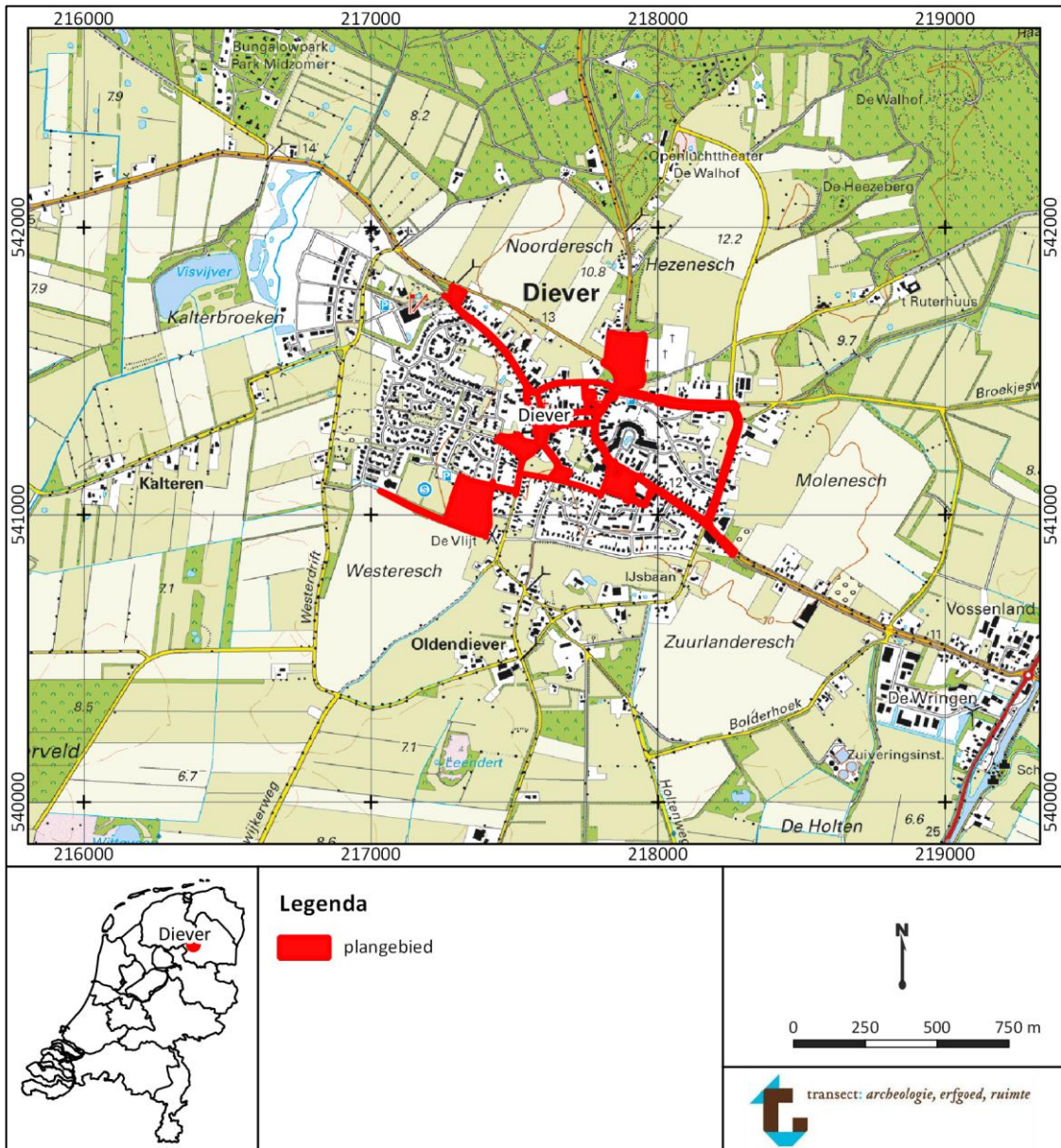
Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform protocol 4002 van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.0 (KNA 4.0). In dit kader is onder andere het centraal Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geraadpleegd, waarin Archeologische MonumentenKaart (AMK) en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) zijn opgenomen. Aanvullende (cultuur)historische informatie is verkregen uit divers voorhanden historisch kaartmateriaal. Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap zijn onder andere de bodemkaart en beschikbaar geomorfologisch kaartmateriaal geraadpleegd. Deze informatie is aangevuld met relevante informatie uit achtergrondliteratuur.

3. Afbakening van het plan- en onderzoeksgebied

Plaats	Diever
Toponiem	Hoofdstraat, Achterstraat, Ten Darperweg, Bosweg, Groningerweg, Kasteel, Peperstraat, Kerkbrink, Brink, Brinkstraat, Kerkpad, Kloosterstraat, Vlasstraat, Westeres, Dingspil, Molenweg, Tussendarp, Valkenakker, Moleneinde, Dwarsdrift
Gemeente	Westerveld
Provincie	Drenthe
Kaartblad	16F
Centrumcoördinaat	217.612/541.331
Oppervlakte plangebied	Ca. 12 ha

Binnen het archeologisch onderzoek is onderscheid gemaakt tussen het plangebied en het onderzoeksgebied. Het plangebied is het gebied waarbinnen de bodemingrepen worden uitgevoerd. Het onderzoeksgebied omvat het plangebied en een deel van het direct omringende gebied, in een straal van circa 500 m, dat bij het onderzoek wordt betrokken om tot een beter inzicht te komen in de landschappelijke, archeologische en (cultuur)historische situatie in het plangebied.

Het plangebied bestaat uit diverse straten en enkele daaraan grenzende gebieden in Diever (gemeente Westerveld). Het betreft de volgende straten: Hoofdstraat, Achterstraat, Ten Darperweg, Bosweg, Groningerweg, Kasteel, Peperstraat, Kerkbrink, Brink, Brinkstraat, Kerkpad, Kloosterstraat, Vlasstraat, Westeres, Dingspil, Molenweg, Tussendarp, Valkenakker, Moleneinde, Dwarsdrift (bijlage 2 en 3). De grenzen van het plangebied worden gevormd door de begrenzing van de voorgenomen ingrepen. Het plangebied beslaat ongeveer 12 ha. Het plangebied ligt in de bebouwde kom en is dus deels in gebruik als weg en deels bebouwd. Ook komen veel bomen voor en enkele grasvelden. De ligging van het plangebied is weergegeven in figuur 1 en bijlage 2.

Figuur 1. Ligging van het plangebied op een topografische kaart. Bron topografische kaart: PDOK.

4. Consequenties toekomstig gebruik

Planvorming	Herinrichting
Aard bodemverstoringen	Graafwerkzaamheden
Verstoringsoppervlakte	Onbekend
Verstoringsdiepte	0,2 tot 2 m -Mv

Het plangebied zal opnieuw worden ingericht. Het schetsontwerp van de herinrichting is opgenomen in bijlage 5. De herinrichting bestaat globaal uit het opnieuw bestraten van de wegen, het planten van bomen en het plaatselijk vervangen van riolering:

- In de Hoofstraat zal de bestaande riolering worden afgekoppeld, waarna een nieuw riool naast het bestaande riool wordt aangelegd. De exacte diepteligging en locatie van de nieuwe riolering in de Hoofstraat is vooralsnog onbekend. Wel wordt het op ongeveer dezelfde diepte aangelegd als het bestaande riool. De bestaande riolering ligt hier thans tussen 2 en 0,8 m –Mv (oplopend vanaf het centrum naar de Ten Darperweg; bijlage 4).
- Aan de noordzijde van de Hoofstraat wordt een rotonde met een wadi gerealiseerd, met een afslag naar de Raadhuislaan in de richting van het gemeentehuis. Hiervoor wordt de bodem tot ongeveer 80 cm -Mv ontgraven (uitsnede in bijlage 5).
- Bij de Marktbrink (in het noorden van het plangebied bij de Bosweg) wordt de lokale weg naar de begraafplaats verlegd en worden mogelijk een eendenvijver en wandelpaden gerealiseerd (bijlage 5). Ook zullen parkeerplaatsen worden gerealiseerd. Voor de wandelpaden wordt de bodem tot 20 à 30 cm –Mv ontgraven. Voor de wegen wordt de bodem tot ongeveer 80 cm –Mv ontgraven.
- Bij de Kerkbrink wordt het wegprofiel iets verlegd. Hierbij wordt de Kerkstraat smaller ingericht; van ca. 6 m breed naar ongeveer 3,5 m breed. Tevens worden over de Kerkbrink wandelpaden met bankjes gerealiseerd (bijlage 5). Voor de wandelpaden wordt de bodem 20-30 cm ontgraven. Ook zullen enkele bomen worden verwijderd bij de Kerkbrink.
- De locatie Dingspilhuus, die zich bevindt nabij de kruising met de Hoofstraat en de Tusschendarp, wordt heringericht. Hier zal naar verwachting woningbouw, eventueel andere bebouwing, parkeren en een plein of park functie worden gerealiseerd. Hoe diep de bodem hier ontgraven zal worden is nog niet bekend.
- De rest van het plangebied zal ook opnieuw worden ingericht. Het is nog niet bekend tot hoe diep de bodem exact ontgraven wordt voor de herbestrating van de straten. Volgens Tauw b.v. wordt enkel het al aanwezige cunet opnieuw geprofileerd. Het is onbekend hoe diep de bodem ontgraven wordt voor het planten van bomen. Vermoedelijk zal de bodem hiervoor tot circa 1 m – Mv worden ontgraven (schriftelijke informatie opdrachtgever).

Figuur 2. Huidige situatie locatie Dingspilhuus. Bron: Tauw b.v.

5. Beleidskader

Onderzoekskader	Omgevingsvergunning
Beleidskader	Erfgoedverordening Gemeente Westerveld (2015)
Onderzoeksgrens	<ul style="list-style-type: none">• Groter dan 70 m² en dieper dan 30 cm –Mv• Groter dan 1000 m² en dieper dan 30 cm –Mv• Geen onderzoek vereist

In 1992 heeft Nederland het Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed ondertekend; ook wel het Verdrag van Malta of Valletta genoemd, naar het eiland en de plaats waar het is ondertekend. Het Verdrag is in 1998 geratificeerd en op 1 september 2007 via de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) geïmplementeerd. De Wamz is een wijzigingswet en omvat een wijziging van de Monumentenwet 1988, de Wet Milieubeheer, de Ontgrondingenwet en de Woningwet, op grond waarvan overheden onder andere bij bodemingrepen verplicht rekening moeten houden met het behoud van archeologische waarden. Sinds juli 2016 is het behoud en beheer van het Nederlandse erfgoed geregeld door één integrale Erfgoedwet. De omgang met archeologie in de fysieke leefomgeving zal in de nieuwe Omgevingswet worden geregeld, die (naar verwachting) in 2019 in werking zal treden.

Het archeologiebeleid van de gemeente Westerveld is vastgelegd door middel van de *Erfgoedverordening Gemeente Westerveld* (2015). Deze erfgoedverordening is gekoppeld aan de gemeentelijke beleidsadvieskaart. Het plangebied valt hierop in verschillende beleidszones, waarvoor verschillende regels gelden (bijlage 6):

- Een terrein van hoge archeologische waarde. Hiervoor geldt dat archeologisch onderzoek noodzakelijk is wanneer de bodemingrepen meer dan 70 m² beslaan en dieper dan 30 cm –Mv reiken. Voor de bufferzone hier omheen zijn in de Erfgoedverordening geen regels opgenomen, maar staat bij de beleidskaart dat via de gemeente contact moet worden opgenomen met de provinciaal archeoloog.
- Een zone met een middelhoge of hoge archeologische verwachting. Hiervoor geldt dat archeologisch onderzoek noodzakelijk is wanneer de bodemingrepen dieper dan 30 cm –Mv reiken en meer dan 1000 m² beslaan. Dit geldt zowel voor de hoge verwachting die gebaseerd is op de aanwezigheid van essen als de niet nader gespecificeerde hoge/middelhoge archeologische verwachting.
- Een deel van het plangebied valt door de aanwezige bebouwing in een zone met een onbekende verwachting. Wanneer de ingrepen meer dan 1000 m² beslaan over een diepte van meer dan 30 cm zal ook hier archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn.
Een klein deel in het oosten van het plangebied valt in een zone met een lage archeologische verwachting. Hier is geen archeologisch onderzoek vereist.

Omdat bij de herinrichting bovenstaande grenzen overschreden worden, is archeologisch onderzoek in het kader van de vergunningaanvraag noodzakelijk.

6. Landschap, geomorfologie en bodem

Geologie	Formatie van Drente, Laagpakket van Gieten, met een dek van de Formatie van Bortel, Laagpakket van Wierden; grondmorene met dekzand
Geomorfologie	<ul style="list-style-type: none">• Gestuwde grondmorene, al dan niet bedekt met dekzand• Grondmorenewelving• Dekzandruggen en -koppen
Maaiveldhoogte	Ca. 9-12,7 m NAP
Bodem	Hoge zwarte enkeerdgronden (zEZ23-VII en zEZ23x-VI)
Grondwatertrap	VI en VII

Landschap

Het plangebied ligt in het noordelijk zandgebied, op het Fries-Drents plateau (Berendsen, 2005). Dit plateau helt af in noordwestelijke richting. Er komen enkele langgerekte keileemruggen in voor, waarvan de meest oostelijke de Hondsrug is die bij Emmen ligt. De ruggen en laagten in de gemeente Westerveld hebben overwegend een noordoost-zuidwest oriëntatie. De vorming van dit landschap gaat terug tot de voorlaatste ijstijd, het Saalien (370.000 - 130.000 jaar geleden), toen landijs de noordelijke helft van Nederland bedekte. Onder de ijskap werd grondmorene of keileem afgezet. Keileem bestaat uit sterk zandige tot uiterst siltige, zwak tot sterk grindige klei met stenen, blokken en keien (Laagpakket van Gieten binnen de Formatie van Drente; de Mulder et al., 2003). Het sediment is door het landijs meegevoerd uit Scandinavië en is al dan niet aangevuld met lokaal door het ijs omgewerkt sediment. De top van de keileem is vaak zandiger dan de rest van het pakket. Dit komt door verwerking van keileem en uitspoeling van de kleideeltjes. Dit verweringsresidu wordt keizand genoemd (Laag van Gasselte binnen het Laagpakket van Gieten; Stouthamer et al., 2015).

Het oudste archeologische potentieel archeologisch niveau in het plangebied kan worden gevormd door het Oud Dekzand. Dit is gevormd in het koudste en droogste deel van het Weichselien, het Laat-Pleniglaciaal (26.000--13.000 jaar geleden). In Nederland heerste toen een poolklimaat. De bodem was permanent bevroren (permafrost) en vegetatie was vrijwel verdwenen. Onder deze periglaciale omstandigheden hadden wind en water vrij spel. Oudere sedimenten werden door verstuiving en sneeuwmeltwater continu omgewerkt en opnieuw afgezet. Deze zogenaamde fluvio-eolische, fluvio-periglaciale of nat-eolische zanden kenmerken zich door het voorkomen van grindsnoertjes en leemlaagjes (Formatie van Bortel, voorheen Oud Dekzand; Stouthamer et al., 2015). Het dekzand is dus afgezet bovenop het keileem. Het is daarbij niet als een egale, vlakke deken afgezet in de gemeente Westerveld; er komen duinen, ruggen en kleine kopjes voor. Deze reliëfrijke delen van het landschap werden later aantrekkelijke vestigingslocaties voor prehistorische nederzettingen (Aalbersberg, 2010).

In het Laat-Pleniglaciaal zijn ook pingo's ontstaan. Dit zijn ondergrondse ijslenzen die onder druk van grondwater groeiden. Toen de ijslenzen begonnen af te smelten ontstonden met water gevulde depressies met een randwal, die pingoruïnes worden genoemd. Een deel van de vennen in de gemeente Westerveld is op deze manier ontstaan (Aalbersberg, 2010). Pingo's zijn archeologisch interessant omdat er in de nabijheid vaak kampementen uit de steentijden worden aangetroffen. In de omgeving van het plangebied komen dergelijke vennen en/of pingo's voor, maar binnen het plangebied worden ze niet verwacht.

In het Bølling/Allerød-interstadiaal (13.000 - 11.000 jaar geleden) verbeterde het klimaat en kon de vegetatie zich herstellen, waardoor een einde kwam aan de grootschalige erosie- en sedimentatie-

cyclus en bodemvorming kon optreden (de zogenaamde Allerød-bodem). Deze interstadialen maakten het voor de mens mogelijk om het periglaciaal gebied te bevolken. Dergelijke oude bodems zijn dan ook indicatief voor een hoge verwachting op archeologische resten uit het Laat Paleolithicum B.

Het Oud Dekzand is vaak afgedekt door Jong Dekzand. Tussen 11.000 en 10.000 jaar geleden (het Jonge Dryas-stadiaal) kende Nederland een toendraklimaat. Er was sprake van discontinue permafrost en het vegetatiedek brak open. Hierdoor kon lokaal zand gaan verstuiven dat vervolgens werd afgezet in langgerekte en paraboolvormige ruggen. Dit puur eolisch afgezette zand wordt dekzand genoemd (Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Boxtel, voorheen Jong Dekzand; De Mulder et al. 2003).

In de huidige warme periode, het Holoceen (vanaf 10.000 jaar geleden), raakte het landschap bedekt door vegetatie en vond er nauwelijks actieve sedimentatie plaats. In het dekzand kunnen zich nu bodems ontwikkelen. Door het mineraalarme moedermateriaal ontwikkelen zich op de hoge en droge gronden voornamelijk podzolgronden. In de lagere en nattere delen van het landschap kon geen podzolering plaatsvinden en ontwikkelen zich beekerdgronden en gooreerdgronden. Deze gronden worden gekenmerkt door oxidatie-reductie processen. In beekdalen werd zand, leem en klei afgezet (Singraven Laagpakket binnen de Formatie van Boxtel; De Mulder et al., 2003). Vanaf het Atlanticum (ongeveer 8.000 jaar geleden) vindt in de lage delen van het landschap veenvorming plaats. Door de slechte ontwatering van het dekzand door de keileem in de ondergrond kon het veen zich uitbreiden over de omliggende dekzandgebieden. Volgens Vos (2015) is vanaf 5.500 voor Chr. veen gevormd vanuit de beekdalen in de omgeving van het plangebied. In de loop van de tijd breide het veen zich verder uit, maar het plangebied is hierbij niet met veen overdekt. Hierdoor is het plangebied in alle archeologische periodes geschikt voor bewoning gebleven, de top van het dekzand vertegenwoordigde immers tot in de Nieuwe Tijd het maaiveld.

Vanaf de Late-Middeleeuwen ontstonden in de gemeente Westerveld onder invloed van ontbossing en overbeweiding weer zandverstuivingen, zoals ten noorden van Diever.

Geomorfologie en maaiveldhoogte

Als onderdeel van het gemeentelijke archeologisch beleid is door Aalbersberg (2010) een landschaps- en verwachtingenkaart opgesteld (bijlage 7). Het grootste gedeelte van het plangebied is hierbij gekarteerd als bebouwd gebied (kaartcode Ab in bijlage 7). In het centrale gedeelte van het plangebied is volgens deze kaart een gestuwde grondmorene aanwezig, al dan niet bedekt met dekzand (kaartcode Grd). Deze eenheid heeft een hoge archeologische verwachting. Aan weerszijde van deze grondmorene zijn essen aanwezig, die een hoge eveneens een hoge archeologische verwachting hebben (kaartcode Es). In het oosten van het plangebied komt een grondmorenewelving voor die een lage archeologische verwachting heeft (kaartcode Gw). In het noordoosten van het plangebied worden dekzandruggen en -koppen verwacht, al dan niet bedekt met een oud bouwlanddek (kaartcode Dre). Hier geldt ook een hoge archeologische verwachting.

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is te zien dat de maaiveldhoogte in het plangebied globaal gezien afloopt van noordoost naar zuidwest; van ongeveer 12,7 tot 9 m NAP (bijlage 8). Het centrale gedeelte van het plangebied ligt hierbij iets lager dan het gebied ten westen en oosten ervan. Het plangebied ligt in zijn geheel op een hoger gelegen zone, die globaal overeenkomt met de buitenste begrenzing van het essencomplex zoals die op de landschappenkaart is weergegeven. Vermoedelijk ligt dus het bijna gehele plangebied op een gestuwde grondmorene, die is afgedekt met dekzand en hoge enkeerdgronden. Dit wordt bevestigd door enkele boringen van het Dinoloket, die ook in de als bebouwde kom gekarteerde gebieden op de landschappenkaart, esdekken weergeven.

De top van het keileem in de omgeving van het plangebied ligt tussen 0,8 en dieper dan 3 m –Mv (boring B16F0123, B16F0008, B16F0732, B16F0724, B16F0734 en B16F0730; www.dinoloket.nl).

In het noorden van het plangebied, nabij de Bosweg, is een abrupt hoogteverschil van 1 à 2 m te zien (bijlage 9). Hier is de bodem mogelijk afgegraven. Dit wordt bevestigd door de aanwezigheid van stijlranden op de topografische kaart aan de rand van het hoger gelegen gedeelte.

Op basis van het AHN zijn er geen aanwijzingen voor eventuele dobbes of pingoruïnes in het plangebied.

Bodem en grondwatertrap

Volgens de bodemkaart zijn in het plangebied hoge zwarte enkeergronden aanwezig, die bestaan uit lemig fijn zand (kaartcode zEZ23-VII en zEZ23x-VI; bijlage 10). De dikke A-horizont (>50 cm) is in het algemeen gevormd vanaf de Late-Middeleeuwen door een geleidelijke ophoging met poststalmest (de Bakker en Schelling, 1989). De 'x' in de code betekent dat tussen 40 en 120 cm –Mv keileem aanwezig is. Archeologisch gezien zijn enkeerdgronden bijzonder, doordat hun aanwezigheid het oude, begraven oppervlak van vóór de bemesting (mogelijk reeds in de Late Middeleeuwen en daarmee tevens het archeologisch relevante niveau) heeft behoed voor tal van verstoringen. In de omgeving van het plangebied komen veldpodzolgronden voor (kaartcode Hn21 en Hn23). Vermoedelijk zijn deze ook nog onder de hoge enkeerdgronden aanwezig. Aan de hand van de aan- of afwezigheid van B-horizonten van deze podzolbodems kan bepaald worden of nog vondsten uit het Laat-Paleolithicum en Mesolithicum in het plangebied aanwezig kunnen zijn.

De grondwatertrap is van belang in verband met het type archeologische vondsten dat nog aanwezig kan zijn. De grondwatertrap in het plangebied is VI en VII. Een grondwatertrap van VI betekent dat de Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand tussen 40 en 80 cm –Mv ligt en de Gemiddeld Laagste Grondwaterstand dieper dan 120 cm –Mv ligt. Een grondwatertrap van VII betekent dat de Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand dieper dan 140 cm –Mv ligt en de gemiddeld Laagste Grondwaterstand dieper dan 120 cm –Mv voorkomt. Vanuit archeologisch oogpunt betekenen dergelijke grondwaterstanden dat onverbrande organische vondsten zoals leer en hout binnen 120 cm –Mv waarschijnlijk niet bewaard zijn gebleven. Deze zijn als gevolg van oxidatie en zure omstandigheden in de bodem waarschijnlijk al afgebroken. Binnen 120 cm –Mv kunnen wel anorganische vondsten zoals vuursteen en aardewerk, of verbrande organische resten worden aangetroffen. Beneden 120 cm –Mv kunnen onverbrande organische vondsten wel bewaard zijn gebleven.

7. Archeologische verwachtingen en bekende waarden

Wettelijk beschermde monumenten	Nee
AMK-terreinen	Ja, de historische kern van Diever (AMK-terrein 15.297)
Archeologische waarden	<ul style="list-style-type: none">• Binnen plangebied vondsten uit Vroege- en Late-Middeleeuwen• In de omgeving vondsten uit Mesolithicum, Neolithicum, Bronstijd, IJzertijd, IJzertijd-Romeinse Tijd, Late-Middeleeuwen, Nieuwe Tijd

Archeologische verwachtingen

Het centrale gedeelte van het plangebied ligt in een terrein van hoge archeologische waarde (AMK-terrein 15.297; bijlage 11). Dit betreft de historische kern van Diever. Hierbinnen kunnen bewoningssporen uit de Late-Middeleeuwen en Nieuwe Tijd aanwezig zijn. De begrenzing van het AMK-terrein is gebaseerd op de topografische militaire kaart uit 1853.

Het plangebied heeft grotendeels een hoge archeologische verwachting door de ligging op een gestuwde grondmorene die bedekt is met dekzand en hoge enkeerdgronden. De verwachting is hoog omdat deze landschappelijke eenheid relatief hoog ligt en door de bedekking met dekzand een goede drainage heeft, waardoor het een aantrekkelijke vestigingsplaats vormde (Aalbersberg, 2010).

Hoge dekzandruggen hebben om dezelfde reden een hoge archeologische verwachting en zijn vaak ook nog met een plaggendeek afgedekt, waardoor hier de kans aanwezig is dat het esdek het archeologische niveau van voor de aanleg van het eerddek heeft beschermd tegen recente bodemingrepen. Ze grenzen ook vaak aan lager gelegen, nattere gebieden waardoor de biodiversiteit hoog is en de dekzandruggen nog aantrekkelijker voor bewoning worden.

De grondmorenewelvingen hebben op de gemeentelijke verwachtingskaart een lage archeologische verwachting. Deze verwachting is gebaseerd op de slechte ontwatering. Tevens is bodem vaak door recente landbouwactiviteiten verstoord om de drainage te verbeteren (Aalbersberg, 2010).

Bij de bebouwde zone is de archeologische verwachting onbekend volgens Aalbersberg (2010). Op de beleidskaart van de gemeente wordt gesteld dat de verwachting in dat geval uit de omliggende verwachtingszones kan worden geëxtrapoleerd. Gezien de verwachtingszones eromheen en het AHN zal hiervoor ook grotendeels een hoge archeologische verwachting gelden. Ook direct naast de lager gelegen grondmorenewelvingen in het oosten van het plangebied komen hoge enkeerdgronden voor, waardoor de aanwezigheid van essen ook in het uiterste oosten van het plangebied niet kan worden uitgesloten. Hierdoor lijkt ook daar een hoge verwachting meer op zijn plaats dan een lage verwachting.

Bekende waarden binnen het plangebied

Hoewel binnen het plangebied een terrein van hoge archeologische waarde aanwezig is (AMK-terrein 15.297), heeft het plangebied volgens het centraal archeologisch informatiesysteem (Archis3) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geen archeologisch wettelijk beschermde status.

Binnen het plangebied is één vondstmelding bekend (vondstmelding 2757698100). Het betreft sporen en vondsten die gedaan zijn bij een opgraving bij de kerk aan de Peperstraat. Hier zijn sporen van houten gebouwen en fundamente van de pre-romaanse, romaanse en gotische kerk aangetroffen. Vermoedelijk is de eerste kapel gebouwd op een oud grafveld waarvan de graven oost-west georiënteerd zijn (bron: Archis3). Er zijn fragmenten keramiek, stukken tufsteen, een zandsteen/kwartsiet sacrofaag uit de Late-Middeleeuwen A aangetroffen, evenals baksteen uit de Late-Middeleeuwen A-Late-Middeleeuwen-B. Ook zijn inhumatiegraven uit de Vroege-Middeleeuwen

C-D en Vroege-Middeleeuwen A-B aangetroffen. Deze houten kerk is vermoedelijk de eerste kerk in Zuidwest-Drenthe, die op basis van bovenstaande uit de 9^e-10^e eeuw stamt (Aalbersberg, 2010).

Bekende waarden in de omgeving van het plangebied

AMK-terreinen

In de omgeving van het plangebied zijn vijf terreinen van archeologische waarde aanwezig:

- Circa 250 m ten zuiden van het plangebied ligt de historische kern van Oldendiever (AMK-terrein 14.244; bijlage 11). Bij een zandafgraving is hier aardewerk uit de Late-Middeleeuwen aangetroffen. Ook is een vroeg-neolithische bijl aangetroffen. Onder de kern bevinden zich mogelijk nog sporen van bewoning.
- Ongeveer 280 m ten westen van het plangebied is een terrein van archeologische waarde aanwezig (AMK-terrein 14.242; bijlage 11). Het betreft een terrein met daarin mogelijk sporen van een onverhoogde huisplaats uit de Late-Middeleeuwen tot de 19^e eeuw. Er zijn een muntschat uit 1620 gevonden en bakstenen, leem en vloerresten. Daarnaast is aardewerk, glas en metaal aangetroffen dat dateert uit de periode vanaf het eind van de Middeleeuwen tot de 19^e eeuw.
- Circa 330 m ten oosten van het plangebied is een terrein van hoge archeologische waarde aanwezig (AMK-terrein 14.240). Hier is zijn in een heuvel een urn en crematieresten uit de Midden-Bronstijd aangetroffen.
- Ongeveer 420 m ten noordoosten van het plangebied ligt een terrein van zeer hoge archeologische waarde dat tevens beschermd is (AMK-terrein 348; bijlage 11). In dit terrein is een hunebed uit het Neolithicum aanwezig. Van het hunebed is alleen het steenskelet nog aanwezig, dat bestaat uit veertien draagstenen, zes dekstenen, twee sluitstenen en één poortzijsteen. De grafkamer is nog niet wetenschappelijk onderzocht.
- Circa 430 m ten oosten van het plangebied bevindt zich een terrein van archeologische waarde (AMK-terrein 14.243). Hierin zijn sporen van bewoning uit het Mesolithicum en/of Neolithicum aangetroffen en sporen van activiteiten uit de IJzertijd. Ook is hier bewerkt vuursteen uit het Mesolithicum en Neolithicum aangetroffen en scherven aardewerk uit de IJzertijd.

Vondsten in de omgeving van het plangebied

In de omgeving van het plangebied zijn een aantal vondsten bekend. Deze liggen allemaal op het hoger gelegen gedeelte zoals dat op het AHN te zien is (bijlage 8):

- Circa 20 m ten zuiden van het plangebied, aan de Hoofdstraat 60, is een bronzen aquamanile uit de Late-Middeleeuwen B aangetroffen (vondstmelding 3173842100). Een aquamanile is een watervat dat gebruikt werd als liturgisch vaatwerk tijdens de mis.
- Ongeveer 20 m ten westen van het plangebied, in de tuin van Brink 2, zijn fragmenten kogelpot aardewerk uit de Late-Middeleeuwen A-B aangetroffen (vondstmelding 3159740100).
- Aan 't Kasteel, ongeveer 40 m ten oosten van het plangebied, is een vuurstenen bijl uit het Neolithicum aangetroffen (vondstmelding 3001116100). Ongeveer 230 m ten oosten van het plangebied, eveneens aan 't Kasteel, is een stenen beitel uit het Neolithicum aangetroffen (vondstmelding 3001124100).
- Aan de Bosweg ongeveer 110 m ten noorden van het plangebied was een grafheuvel uit de periode Laat-Neolithicum-Vroege-IJzertijd aanwezig (vondstmelding 2757746100). Tijdens een veldverkenning in 1994 is vastgesteld dat deze heuvel thans niet meer aanwezig is. Dit geldt eveneens voor vondstmelding 2757754100, die zich ongeveer 250 m ten noorden van het plangebied aan de Bosweg bevindt.
- Aan de Westeres, ongeveer 130 m ten westen van het plangebied, zijn met behulp van remote sensing/luchtfoto's celtic fields uit de IJzertijd-Romeinse Tijd opgespoord (vondstmelding 3067213100). Voor de coördinaten is het middelpunt van de cluster van sporen genomen.

- Ongeveer 260 m ten westen van het plangebied, aan de Iemenkampen 24, is tijdens graafwerkzaamheden voor riolering keramiek uit de periode Neolithicum-Nieuwe Tijd aangetroffen (vondstmelding 3159708100). Ook is een paalgat/paalkuil uit de periode Mesolithicum-IJzertijd aangetroffen en een kuil met scherven uit het Neolithicum-IJzertijd. Het gebied is thans bebouwd.
- Ongeveer 280 m ten oosten van het plangebied, aan de Kalterbroeken-Noordoost zijn diverse vondsten uit de Nieuwe Tijd gedaan, waaronder aardewerk, hutteleem, textiel, gouden en zilveren en koperen munten uit de Vroege-Nieuwe Tijd (vondstmelding 3159619100 en 3001132100). Ook zijn vloerresten uit de Vroege-Nieuwe Tijd aangetroffen.
- Circa 350 m ten oosten van het plangebied is aardewerk uit het Midden-Neolithicum-B aangetroffen (vondstmelding 3282593100).
- Ongeveer 410 m ten westen van het plangebied is een vuursteen sikkkel uit het Vroeg-Neolithicum-A-Midden-IJzertijd aangetroffen (vondstmelding 3282374100).

Op basis van bovenstaande kan worden geconcludeerd dat het dekzandgebied in de omgeving van het plangebied vanaf het Mesolithicum in gebruik was bij de mens. Uit bijna alle daarna volgende archeologische periodes zijn vondsten in de omgeving bekend. Er zijn zowel sporen van kampementen als sporen van begravingen en nederzettingen aangetroffen. Ook binnen het plangebied kunnen dus archeologische vondsten en/of sporen uit alle periodes aanwezig zijn, uit diverse complexen.

8. Historische situatie, huidig gebruik en bodemverstoringen

Historische bebouwing	Ja
Historisch gebruik	Kerk, kerkhof, huizen en erven, bouwland, weiland, tuin
Huidig gebruik	Bebouwde kom; wegen, huizen, openbaar groen
Bekende verstoringen	Mogelijke afgraving het noorden van het plangebied, bebouwing

Historische achtergrond

Het plangebied ligt in Diever. De oudste vermelding van Diever stamt uit 1181 (van Berkel en Samplonius, 2006). Diever behoort tot de eerste generatie esdorpen (Aalbersberg, 2010). Dit esdorp is gevestigd op dekzandruggen die duidelijk boven het omringende landschap uitsteken. Volgens de paleogeografische kaart van Spek (2004) die de situatie rond 1000 na Chr. weergeeft, ligt het plangebied rond die tijd op goed ontwaterde zandgronden en op goed ontwaterde keileemgronden. In de Late-Middeleeuwen A heeft Drenthe een sterke bevolkingsgroei meegemaakt, waardoor ook Diever sterk groeide. Aan het einde van de negentiende eeuw had Diever vijf essen, namelijk de Norderesch, Heezer Esch, Westeresch, Molenesch en Zuurlander Esch (Spek, 2004).

Historische situatie

Volgens de archeologische bronnenkaart van de gemeente heeft in het noorden van het plangebied, nabij de Bosweg, een molen gestaan (Aalbersberg, 2010; bijlage 12.). Volgens de molendatabase is deze blokmolen in 1612 gebouwd. In 1884 is deze molen afgebrand, maar het is onbekend of al die tijd dezelfde molen op deze plek heeft gestaan of dat het om opvolgers van elkaar ging.

Op het Kadastrale Minuutplan uit 1811-1832 is te zien dat het historische stratenpatroon grotendeels overeenkomt met het huidige stratenpatroon van Diever (bijlage 13). Een voorloper van de huidige Bosweg in het noorden van het plangebied lijkt al als een zandpad aanwezig te zijn (bijlage 13). Binnen het plangebied zijn een aantal gebouwen met erven in het plangebied aanwezig in 1811-1832 (bijlage 14). In het centrum van Diever staat een kerk met een begraafplaats eromheen. Volgens de Inventarisatie Kerkelijke Gebouwen Nederland stamt het schip van de huidige kerk uit de 15^e eeuw, maar de toren al uit de 12^e eeuw. Volgens de gemeente Westerveld zijn op deze kerkbrink op een diepte van 15 cm –Mv botten waargenomen (bron: mededeling gemeente Westerveld, via Tauw b.v.). Volgens de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafelen zijn de onbebouwde delen van het plangebied grotendeels in gebruik als bouwland. Ook de percelen die smal en strookvormig zijn, zijn in gebruik als bouwland. In het oosten en noorden van het plangebied komen nog onontgonnen heidegebieden voor. De percelen die vlakbij de historische kern liggen zijn grotendeels in gebruik als weiland en tuin. Hoewel volgens de molendatabase de locatie van de molen op de Kadastrale Minuutplannen te zien moet zijn, is deze op de geraadpleegde versies hiervan niet zichtbaar.

Op de historische kaart uit 1900 zijn de essen rondom Diever weergegeven als hoger gelegen gebieden (bijlage 13). In het noorden van het plangebied, nabij de huidige Bosweg, zijn stijlranden te zien. Het gebied tussen de Noorder Esch en Heezer Esch (oosten) is mogelijk dus afgegraven. Een andere mogelijkheid is dat dit de scherpe begrenzing van beide essen weergeeft, waarbij het gebied ertussen dus niet met hoge enkeerdgronden bedekt is geraakt. Gezien de hoogteverschillen (1-2 m) zou het echter goed om een afgraving kunnen gaan.

Tussen 1900 en 1925 is de huidige Bosweg in het noorden van het plangebied gerealiseerd (bijlage 13). Ook bij de huidige Dwarsdrift zijn stijlranden te zien. Waarschijnlijk hier de bodem dus ook gedeeltelijk

afgegraven. Op het AHN ligt de huidige weg daar nu ongeveer 50 cm lager dan het gebied direct ten oosten ervan.

Tussen 1925 en 1955 blijft de situatie in het plangebied nagenoeg hetzelfde, uitgezonderd de aanwezigheid van enkele gebouwen tussen de huidige Molenstraat en Valkenakker (bijlage 13). Tussen 1955 en 1980 breidt de bebouwing van Diever zich sterk uit en komt ook meer bebouwing in het plangebied tot stand. De huizen die in 1811-1832 in het plangebied aanwezig waren zijn allemaal verdwenen volgens www.edugis.nl. Alleen de kerk is als gebouw blijven bestaan tot op heden (bouwhistorische waarde). Tussen 1980 en 2015 worden binnen het plangebied nog enkele gebouwen erbij gebouwd en sommige afgebroken (bijvoorbeeld aan de huidige Westeres, bijlage 13).

Huidig gebruik en bodemverstoringen

Het plangebied ligt in de bebouwde kom van Diever. Het is grotendeels in gebruik als weg. Ook ligt een kerk met een brink eromheen in het plangebied. Binnen het plangebied komen ook enkele gebouwen voor en veel openbaar groen, waaronder bomen. In het zuiden is een deel van het plangebied in gebruik als grasveld/weiland.

Binnen het plangebied zijn de volgende bodemverstoringen bekend dan wel te verwachten:

- Op basis van het AHN en historisch kaartmateriaal lijkt het noorden van het plangebied, nabij de Bosweg, 1 à 2 m te zijn afgegraven. Een andere mogelijkheid is dat hier geen plaggendecken opgebracht zijn. Gezien de hoogteverschillen (1-2 m) zou het goed om een afgraving kunnen gaan. Het Dinoloket bevat niet genoeg boringen in deze omgeving op basis waarvan een uitspraak gedaan zou kunnen worden over de diepteligging van het archeologische niveau ter plaatse van deze laagte nabij de Bosweg. Wel lijkt de bodem op basis van milieukundige boringen hier tot 70 à 100 cm –Mv te zijn geroerd (zie ook hoofdstuk 9). Ook nabij de Dwarsdrift lijkt op basis van het AHN en historische kaartmateriaal de bodem iets te zijn afgegraven. Op historisch kaartmateriaal zou dit binnen het plangebied zijn, maar op basis van het AHN lijkt deze lager gelegen zone zich direct ten westen van het plangebied te bevinden (bijlage 9). Hiermee zou het afgegraven gedeelte dus buiten het plangebied vallen.
- De huidige en voormalige bebouwing in het plangebied kan met het uitgraven van de hiervoor benodigde bouwputten het bodemarchief plaatselijk al hebben aangetast. Dit zal het geval zijn bij de bebouwing tussen de Westeres en de Oldendiever, bij de bebouwing tussen de Hoofdstraat en de Valkenakker en bij de bebouwing nabij de Kerkstraat. Omdat geen bouwtekeningen voorhanden zijn is niet bekend tot op welke diepte de bodem hier verstoord is en over welk oppervlakte.
- Ter plaatse van de huidige riolering in de Hoofdstraat bestaat de kans dat het archeologische niveau al is aangetast; deze is immers aangelegd op een diepte van 80 cm tot 2 m –Mv (bijlage 4). De aanlegbreedte van de sleuven is niet bekend, aangenomen wordt dat de riolering in sleuven van één meter breed is aangelegd.
- De website van het Geoportaal van Drenthe is op moment van schrijven niet beschikbaar, waardoor geen informatie over eventuele ontgroningen binnen het plangebied kon worden geraadpleegd.

9. Gespecificeerde archeologische verwachting

Archeologische verwachting	Hoog
Periode	Laat-Paleolithicum-Nieuwe Tijd
Complextypen	Kampementen, nederzettingen, graven, sporen van landgebruik
Stratigrafische positie	<ul style="list-style-type: none">• In de top van het dekzand: Laat-Paleolithicum-Late-Middeleeuwen• In het eerddek: vanaf de Late-Middeleeuwen
Diepteligging	Vermoedelijk vanaf 30 à 50 cm –Mv, maar mogelijk ook vanaf het maaiveld

Archeologische verwachting

Het centrale gedeelte van het plangebied ligt in de historische kern van Diever; een terrein van hoge archeologische waarde. Hierbinnen kunnen bewoningssporen uit de Late-Middeleeuwen en Nieuwe Tijd aanwezig zijn. Binnen de historische kern in het plangebied is ook een oude kerk aanwezig, waarvan de voorgangers vermoedelijk terug gaan tot in de 9^e en 10^e eeuw.

Door de ligging op een gestuwde grondmorene, die bedekt is met dekzand en hoge enkeerdgronden heeft het plangebied verder grotendeels een hoge archeologische verwachting op archeologische vondsten en/of sporen uit de periode Laat-Paleolithicum-Nieuwe Tijd. In de omgeving van het plangebied zijn vondsten uit het Mesolithicum, Neolithicum, Bronstijd, IJzertijd, IJzertijd-Romeinse Tijd, Late-Middeleeuwen en Nieuwe Tijd bekend. Er zijn zowel sporen van kampementen als sporen van begravingen en nederzettingen aangetroffen. Deze zouden dus ook binnen het plangebied aanwezig kunnen zijn, als de bodem nog intact is. De hoge enkeerdgronden die in grote delen van het plangebied verwacht worden, hebben mogelijk het archeologische niveau van voor de aanleg van het eerddek beschermd tegen bodemingrepen. De aanwezigheid van het eerddek kan er namelijk voor hebben gezorgd dat de top van het dekzand buiten bereik van modern ploeg- of graafwerk bleef. Alleen in het uiterste oosten (kruising Kasteel en Dwarsdrift) en noorden (Bosweg) van het plangebied wordt op basis van de bodemkaart, de landschappelijke kaart van de gemeente, het AHN en historisch kaartmateriaal verwacht dat daar lage grondmorenewelvingen aanwezig zijn, die niet aantrekkelijk voor bewoning waren. Hiervoor geldt een lage archeologische verwachting. Bovenstaande archeologische verwachting is verbeeld in bijlage 15.

Stratigrafische positie en diepteligging

Het archeologisch relevante niveau is de top van het dekzand. Op welke diepte dit ligt is afhankelijk van dikte van het eerddek. In theorie zou het vanaf 50 cm –Mv aanwezig kunnen zijn, maar in het zou ook iets dieper of ondieper kunnen liggen. In de top van het dekzand worden archeologische waarden uit de periode Laat-Paleolithicum-Late-Middeleeuwen verwacht. Archeologische vondsten en/of sporen vanaf de Late-Middeleeuwen kunnen ook in het eerddek aanwezig zijn, en daarmee al vanaf het maaiveld.

Onder het eerddek worden podzolgronden verwacht. Daar waar geen enkeerdgronden ontstaan zijn, maar het maaiveld wel relatief hoog ligt, kunnen ook podzolgronden aanwezig zijn. Dit zou bijvoorbeeld in het centrum van Diever het geval kunnen zijn. In de lagere nattere delen van het landschap kunnen beekerdgronden ontstaan zijn, bijvoorbeeld in het lager gelegen gedeelte in het noorden van het plangebied. In deze gevallen kan het archeologische niveau ook al vanaf ongeveer 30 cm –Mv aanwezig zijn. In het geval van de kerkbrink zijn hier botten waargenomen vanaf 15 cm –Mv; hier zouden vondsten dus ook al ondieper aanwezig kunnen zijn.

De uitgevoerde bodemkundige boringen kunnen een eerste indicatie geven over de eventuele diepte ligging van het relevante archeologische niveau. Echter dient er wel rekening mee te worden gehouden dat deze boringen niet zijn geplaatst met als doel het in kaart brengen van dit niveau, noch zijn ze altijd nauwkeurig genoeg voor het herkennen van dit niveau op basis van de beschrijvingen. Tevens zijn alleen boringen die diep genoeg zijn geplaatst (tot in het dekzand) bruikbaar. Dit is vooral het geval voor de brink (historische kern) van Diever. Desalniettemin geeft een deel van de boringen wel een eerste indicatie van de diepte ligging van het dekzand. Het zuidelijke deel van de Bosweg / Ten Darperweg heeft mogelijk nog een intacte podzolbodem vanaf circa 20-30 cm -Mv. Verder naar het noorden is de bodem hier waarschijnlijk geroerd tot 70-100 cm -Mv. Ook bij de kruising Kruisstraat – Peperstraat en langs het Moleneinde zijn er aanwijzingen dat de grond geroerd is tot minstens 100 cm -Mv.

Complextypen en aanwezigheid

- Archeologische waarden uit het Laat-Paleolithicum en Mesolithicum worden verwacht in de vorm van kampementen, die zich kenmerken door een spreiding van vuursteen, houtskool, verbrand bot en grondsporen in de vorm van haardkuilen. Deze archeologische resten worden verwacht in de top van het dekzand. Wanneer de podzolbodem is afgetopt (de B-horizonten zijn verdwenen) kan de trefkans voor deze periode worden bijgesteld naar laag, diepere grondsporen uit deze periode worden immers niet verwacht. Dit kan zo zijn wanneer de B-horizont is opgenomen in het eerddek, maar ook door vergravingen van andere aard.
- Vanaf het Neolithicum kunnen ook huisplaatsen aanwezig zijn, die zich kenmerken door een spreiding van vuursteen en/of aardewerk, en huttenleem en grondsporen zoals paalgoten, afvalkuilen, greppels en waterputten. Ook deze waarden worden verwacht in de top van het dekzand. Wanneer de oorspronkelijke podzolbodem is afgetopt (al dan niet opgenomen in het eerddek), is een eventueel vondstenniveau al verdwenen en worden alleen nog grondsporen verwacht.
- Sporen van begraving kunnen zowel in de vorm van inhumaties als crematies worden aangetroffen en kenmerken zich zowel door grondsporen (kringgrepels, grafkuilen) als door vondstmateriaal (grafcontainers, grafgiften, gecalcineerd bot), afhankelijk van de periode.
- Archeologische bewoningsresten uit Late-Middeleeuwen en Nieuwe Tijd worden op basis van historisch kaartmateriaal en vondsten met name in de historische kern verwacht. Daarbuiten is vooral daar waar in 1811-1832 bebouwing aanwezig was de kans aanwezig dat deze bebouwing terug gaat op eerdere bebouwing. Verder zijn bij de kerkbrink bij eerder onderzoek graven en voorgangers van de kerk aangetroffen. Rondom de kerk worden dus graven verwacht en kunnen dus sporen van voorgangers van de kerk aanwezig zijn.

In hoeverre nog daadwerkelijk archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig kunnen zijn is afhankelijk van de mate van intactheid van de bodem binnen het plangebied. In het noorden van het plangebied, bij de Bosweg, bestaat de kans dat de bodem al gedeeltelijk is afgegraven. Een andere mogelijkheid is dat daar geen enkeerdgronden ontstaan zijn en het een lager gedeelte van het landschap was. Gezien de hoogteverschillen (1-2 m) zou het goed om een afgraving kunnen gaan. Ter plaatse van voormalige bebouwing kan het archeologische niveau ook al zijn aangetast, maar of en in hoeverre dit het geval is, is voornog niet bekend. Ter plaatse van de huidige riolering in de Hoofdstraat zal een eventueel archeologisch niveau vermoedelijk al wel verdwenen zijn. Deze laatste versterking is vanwege de schaal van de kaart niet opgenomen in bijlage 15.

10. Conclusie en advies

Conclusie

Op basis van het bureauonderzoek is een archeologische verwachtingskaart voor het plangebied gemaakt (bijlage 15). In het centrale gedeelte van het plangebied ligt de historische kern van Diever; een terrein van hoge archeologische waarde. Hierin kunnen vondsten en/of sporen van nederzettingen vanaf de Late-Middeleeuwen aanwezig zijn. Ook de kerk die vermoedelijk terug gaat tot in de 9^e of 10^e eeuw valt binnen het plangebied. Op de kerkbrink zouden voorgangers van deze kerk en graven aanwezig kunnen zijn, zoals bij eerder onderzoek ook aangetoond is.

Verder heeft bijna het gehele plangebied een hoge archeologische verwachting (bijlage 15). Deze verwachting heeft betrekking op archeologische vondsten en/of sporen uit de periode Laat-Paleolithicum-Nieuwe Tijd en is gebaseerd op de ligging op dekzandruggen op een gestuwde grondmorene. Het dekzand is hierbij vermoedelijk ook nog eens grotendeels afgedekt door hoge enkeerdgronden, waardoor mogelijk vondsten zijn beschermd tegen recente bodemingrepen. In de omgeving van het plangebied zijn in gelijksoortige landschappelijke setting vondsten uit bijna alle archeologische periodes bekend.

Het noorden en oosten van het plangebied hebben een lage archeologische verwachting omdat daar op basis van het bureauonderzoek een lager gelegen grondmorene verwacht wordt, die niet zo aantrekkelijk voor bewoning was. Daarnaast is het noorden van het plangebied waarschijnlijk afgegraven.

Bovenstaande archeologische verwachting is sterk afhankelijk van de mate van intactheid van de bodem. Ter plaatse van de huidige en voormalige bebouwing is de bodemopbouw plaatselijk al aangetast, maar in welke mate is vooralsnog niet bekend. Ter plaatse van de huidige riolering in de Hoofdstraat zal een eventueel archeologisch niveau vermoedelijk al wel verdwenen zijn. Ook ter plaatse van de afgraving in het noorden is de kans klein dat daar nog archeologische waarden aanwezig zijn.

Advies

Omdat nog archeologische waarden in het plangebied aanwezig kunnen zijn en niet kan worden aangetoond dat deze met de voorgenomen ingrepen niet worden verstoord, worden aanvullende maatregelen voor het behoud van eventuele archeologische waarden voorgesteld:

- De werkzaamheden die binnen de historische kern van Diever plaatsvinden (omvang gelijk aan AMK-terrein 15.297) moeten onder archeologische begeleiding worden uitgevoerd. Hier is namelijk sprake van een hoge archeologische waarde. Met name in de omgeving van de kerk kunnen al binnen 15 cm archeologische vondsten aanwezig zijn, die met de herinrichting aangetast kunnen worden. Maar ook buiten de kerkbrink, in de historische kern, kunnen waarden uit de Late-Middeleeuwen en Nieuwe Tijd aanwezig zijn. Daarom wordt voorgesteld om alle grondroerende werkzaamheden die binnen het terrein van archeologische waarde vallen onder archeologische begeleiding uit te voeren (dus zowel de herinrichting als de riolering). Dit betekent dat archeologen mede de voortgang van het civieltechnisch werk bepalen en het tijdelijk kunnen stil leggen om archeologische waarden te documenteren. De archeologische begeleiding kan eveneens zodanig worden ingestoken dat het eerst dient om vast te stellen of er behoudenswaardige archeologische resten aanwezig zijn (protocol proefsleuven), om vervolgens tijdens de uitvoering met het bevoegd gezag te overleggen of deze moeten worden veiliggesteld door middel van een doorstart (protocol opgraven). Indien dit het geval is, moet het civieltechnisch werk wachten tot op het moment dat de archeologische waarden volledig zijn

gedocumenteerd en geborgen. Pas daarna kan het in overleg met het bevoegd gezag worden vrijgegeven. Bij werkzaamheden direct rondom de kerk (en de omliggende straat) zal voorafgaand aan de archeologische begeleiding en opstelling van het PvE voor de archeologische begeleiding, eerst nog een verkennend booronderzoek uitgevoerd moeten worden. Dit om de exacte diepteligging van het archeologische niveau in kaart te brengen en een goede verwachting op te kunnen stellen op basis waarvan de begeleiding in dit deel van het plangebied uitgevoerd zal gaan worden.

Voor de hierboven beschreven maatregelen is op voorhand een Programma van Eisen (PvE) nodig, waarin de wijze van onderzoek en de randvoorwaarden zijn vastgelegd. Dit PvE dient voor aanvang van de onderzoekswerkzaamheden te zijn goedgekeurd door de bevoegde overheid, de gemeente Westerveld.

- Met betrekking tot de aanwezige riolering kan op basis van het bureauonderzoek niet worden bepaald over welke breedte deze riolering is aangelegd. De mate van verstoring van de bodem die hier is opgetreden is dus niet exact bekend. Verwacht wordt dat de bodem hier in ieder geval over een breedte van 1 m ter plaatse van de aanwezige riolering verstoord is. Bij vergelijkbaar onderzoek in Dwingelloo (2018, rapportage in voorbereiding) is in ieder geval gebleken dat de bodem over ruim een meter verstoord is geraakt. Wanneer de nieuwe riolering wordt aangelegd binnen 1 m van de bestaande riolering, zal hiervoor geen vervolgonderzoek noodzakelijk zijn. In dat geval is de kans namelijk klein dat archeologische waarden verstoord worden. Wanneer de nieuwe riolering in de zone met een hoge archeologische verwachting verder dan 1 m van de bestaande riolering wordt aangelegd, wordt ook hiervoor een vervolgonderzoek geadviseerd. Afhankelijk van de civieltechnische planning zijn hiervoor twee mogelijke opties:
 - Wanneer er voldoende tijd beschikbaar is binnen het planologische kader zou een verkennend booronderzoek kunnen worden uitgevoerd in de straten waar de nieuwe riolering gepland is in de zone met een hoge archeologische verwachting. Het doel van het verkennende booronderzoek is bodemopbouw en de mate van intactheid van de bodem vast te stellen. Op basis van de resultaten van het booronderzoek kan dan een inschatting worden gemaakt of en in hoeverre de nieuwe riolering een bedreiging vormt voor eventueel aanwezige archeologische waarden. Uit de nagevraagde planning blijkt dat hiervoor voldoende tijd beschikbaar is waardoor deze optie de voorkeur geniet van het Oversticht.
 - Wanneer binnen het planologische tijdsplan geen ruimte is voor een verkennend booronderzoek, zou het vervolgonderzoek ook hier in de vorm van een archeologische begeleiding kunnen worden uitgevoerd, zoals hierboven ook is beschreven.
- Ter plaatse van de nieuwe rotonde met wadi aan de Hoofdstraat, ter plaatse van de uit-te-breiden eendenvijver aan de Bosweg en ter plaatse van de inbreidingslocatie aan de Tusschendarp wordt een vervolgonderzoek geadviseerd. De voorgenomen ingrepen reiken hier tot minstens 80 cm – Mv waarmee ze een bedreiging voor eventuele archeologische waarden vormen (hoge verwachting). Het vervolgonderzoek kan het beste worden uitgevoerd als verkennend booronderzoek, dat als doel heeft de bodemopbouw en mate van intactheid van de bodem vast te stellen. Op basis van het booronderzoek kan het archeologische verwachtingsmodel dan worden getoetst en waar mogelijk worden bijgesteld.
- Een groot deel van de voorgenomen werkzaamheden bestaat uit het herinrichten van de bestaande wegen, waarvoor ook bomen worden geplant. Volgens de opdrachtgever wordt voor het herbestraten niet dieper gegraven dan het wegcunet. Er zijn echter geen gegevens beschikbaar over de dikte van het aanwezige wegcunet (bijvoorbeeld informatie uit boringen), nog over de voorgenomen ontgravingsdiepte. Daarom wordt conform het vigerende Erfgoedbeleid geadviseerd om in de zones met een hoge archeologische verwachting (bijlage 15),

de bodem niet dieper te verstoren dan tot 30 cm –Mv, wanneer de ingrepen meer dan 1000 m² beslaan. Mocht voor de herinrichting de bodem toch dieper ontgraven moeten worden dan 30 cm –Mv, wordt voorgesteld om ook hier eerst een verkennend booronderzoek uit te voeren. Op basis van het booronderzoek kan de dikte van het cunetzand worden bepaald en de diepteligging van het archeologische niveau, op basis waarvan een inschatting kan worden gemaakt in hoeverre de voorgenomen ingrepen een bedreiging vormen voor eventuele archeologische waarden.

Met betrekking tot het planten van bomen kan worden gesteld dat de mate van bodemverstoring die hierdoor optreedt erg afhankelijk is van het bomenplan, de boomsoorten en de wijze waarop de bomen geplaatst worden. Het planten van een enkele boom ver van de historische kern zal een verwaarloosbaar effect op eventuele archeologische waarden hebben (ontgraving van <4 m²). Maar wanneer op korte afstand van elkaar breedwortelende bomen (dat wil zeggen met een wortelstelsel met een diameter van 2 m of meer rondom de stam) worden geplant (in de zone met een hoge archeologische verwachting), kan dit als een vlakdekkende verstoring van de archeologische verwachting dan wel waarde worden aangemerkt. Wanneer door het plaatsen van de bomen de bodem over een oppervlakte van meer dan 100 m² over een diepte van meer dan 30 cm verstoord wordt, wordt dit als risico gezien voor eventuele archeologische waarden. In dat geval wordt ook voor het plaatsen van de bomen een verkennend booronderzoek aanbevolen. Voorgesteld wordt om het bomenplan op te stellen met oog op het behoud van eventuele archeologische waarden en dit voor te leggen aan de gemeente.

- Ter plaatse van de zones met een lage archeologische verwachting (bijlage 15) wordt geen vervolgonderzoek geadviseerd. De kans is hier immers klein dat archeologische waarden aanwezig zijn.

Kanttekening

Bovenstaand advies vormt een selectieadvies. Op grond van de resultaten van het rapport zal het bevoegd gezag (de gemeente Westerveld) een selectiebesluit nemen over de daadwerkelijke omgang met eventueel aanwezige archeologische waarden binnen het plangebied.

11. Geraadpleegde bronnen

Archeologische kaarten en databestanden

- Archeologische Monumenten Kaart (AMK), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- Archeologisch Informatie Systeem (Archis3), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2015.
- Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, 3^e generatie, IKAW, Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Amersfoort, 2008.
- www.ahn.nl
- www.archieven.nl
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- www.topotijdreis.nl
- www.bodemloket.nl
- www.dinoloket.nl
- www.edugis.nl
- www.pdok.nl
- www.planviewer.nl
- www.dans.easy.knaw.nl
- www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl
- http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Westerveld/358885/358885_1.html
- <https://www.hdc.vu.nl/nl/online-informatie/ikgn/index.aspx>
- www.hisgis.nl
- <https://geoportaal.drenthe.nl/>

Literatuur

Aalbersberg, G., 2010. *Gemeente Westerveld; een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart*. RAAP-rapport 2021.

Bakker, H., de/J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland, de hogere niveaus*, Wageningen.

Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum, Assen.

Berkel., G., van en K. Samplonius, 2006. *Nederlandse plaatsnamen herkomst en historie*. Prisma.

Mulder, E.F.J., de,/M.C. Geluk/I.L. Ritsema/W.E. Westerhof/T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*, Houten.

Spek., T., 2004, *Het Drentse esdorpenlandschap. Een historisch geografische studie*. Stichting Matrijs, Utrecht.

Stouthamer, E./K.M. Cohen/W.Z. Hoek, 2015. *De vorming van het Land*, Utrecht.

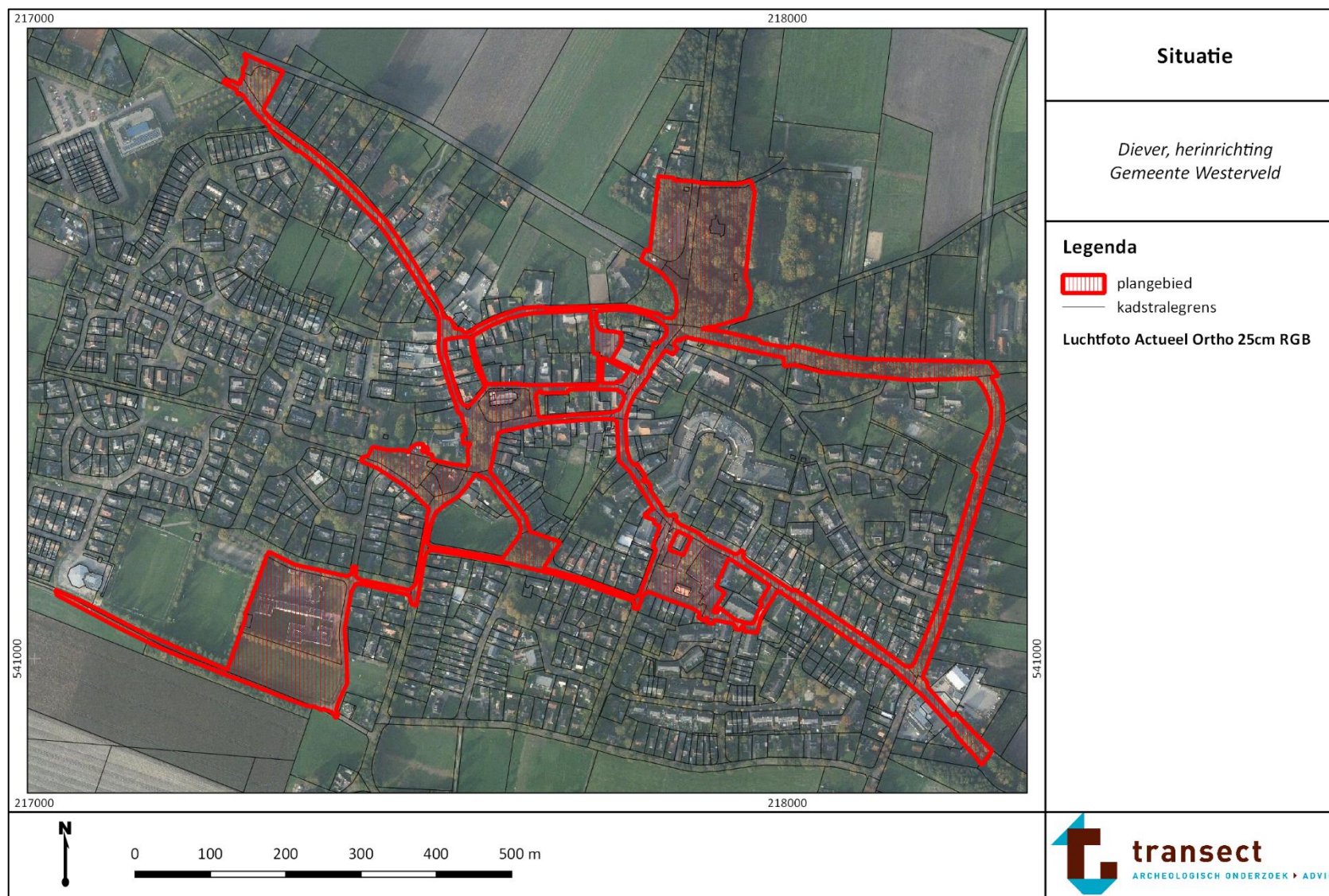
Vos, P.C., 2015. Compilation of the Holocene paleogeographical maps of the Netherlands, in P.C. Vos (ed.), *The origin of the Dutch coastal landscape*, Groningen, 50-81.

Vos, P.C./S. de Vries, 2015. *2e generatie paleogeografische kaarten van Nederland (versie 2.0)*. sd, www.archeologieinnederland.nl (11-30-2015).

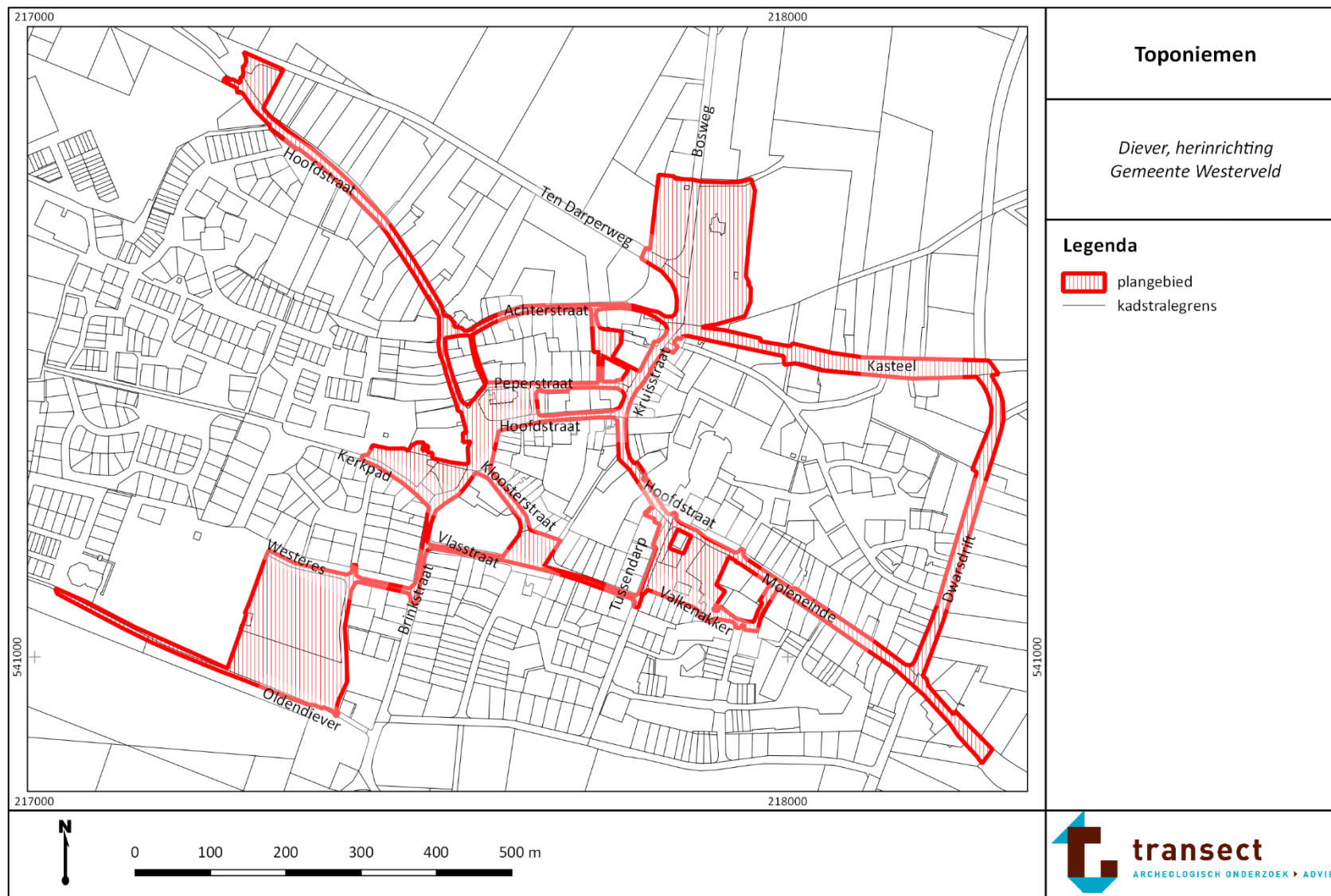
Bijlage 1. Archeologische periode-indeling voor Nederland (conform ABR)

Periode	Deel-/subperiode	Van	Tot
Recent		1945 na Chr.	2050 na Chr.
Nieuwe Tijd	Late Nieuwe tijd	1850 na Chr.	1945 na Chr.
	Midden Nieuwe tijd	1650 na Chr.	1850 na Chr.
	Vroege Nieuwe tijd	1500 na Chr.	1650 na Chr.
Middeleeuwen	Late-Middeleeuwen B	1250 na Chr.	1500 na Chr.
	Late-Middeleeuwen A	1050 na Chr.	1250 na Chr.
	Vroege-Middeleeuwen D	900 na Chr.	1050 na Chr.
	Vroege-Middeleeuwen C	725 na Chr.	900 na Chr.
	Vroege-Middeleeuwen B	525 na Chr.	725 na Chr.
	Vroege-Middeleeuwen A	450 na Chr.	525 na Chr.
Romeinse Tijd	Laat-Romeinse tijd B	350 na Chr.	450 na Chr.
	Laat-Romeinse tijd A	270 na Chr.	350 na Chr.
	Midden-Romeinse tijd B	150 na Chr.	270 na Chr.
	Midden-Romeinse tijd A	70 na Chr.	150 na Chr.
	Vroeg-Romeinse tijd B	25 na Chr.	70 na Chr.
	Vroeg-Romeinse tijd A	12 voor Chr.	25 na Chr.
IJzertijd	Late-IJzertijd	250 voor Chr.	12 voor Chr.
	Midden-IJzertijd	500 voor Chr.	250 voor Chr.
	Vroege-IJzertijd	800 voor Chr.	500 voor Chr.
Bronstijd	Late-Bronstijd	1100 voor Chr.	800 voor Chr.
	Midden-Bronstijd B	1500 voor Chr.	1100 voor Chr.
	Midden-Bronstijd A	1800 voor Chr.	1500 voor Chr.
	Vroege-Bronstijd	2000 voor Chr.	1800 voor Chr.
Neolithicum	Laat-Neolithicum B	2450 voor Chr.	2000 voor Chr.
	Laat-Neolithicum A	2850 voor Chr.	2450 voor Chr.
	Midden-Neolithicum B	3400 voor Chr.	2850 voor Chr.
	Midden-Neolithicum A	4200 voor Chr.	3400 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum B	4900 voor Chr.	4200 voor Chr.
	Vroeg-Neolithicum A	5300 voor Chr.	4900 voor Chr.
Mesolithicum	Laat-Mesolithicum	6450 voor Chr.	4900 voor Chr.
	Midden-Mesolithicum	7100 voor Chr.	6450 voor Chr.
	Vroeg-Mesolithicum	8800 voor Chr.	7100 voor Chr.
Paleolithicum	Laat-Paleolithicum B	18.000 BP	8.800 voor Chr.
	Laat-Paleolithicum A	35.000 BP	18.000 BP
	Midden-Paleolithicum	300.000 BP	35.000 BP
	Vroeg-Paleolithicum	-	300.000 BP

Bijlage 2. Situatie

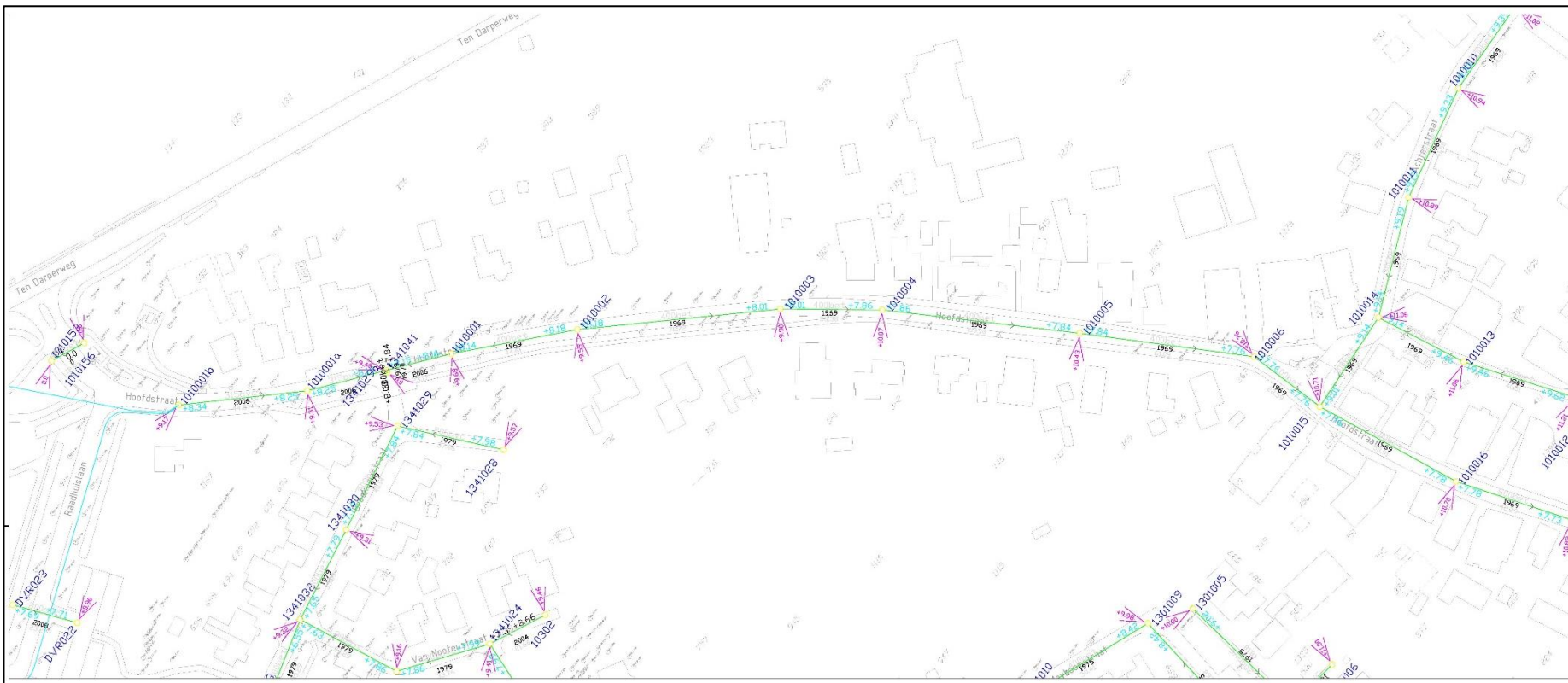

Bijlage 3. Toponiemen plangebied

Bijlage 4. Ligging bestaande riolering Hoofdstraat

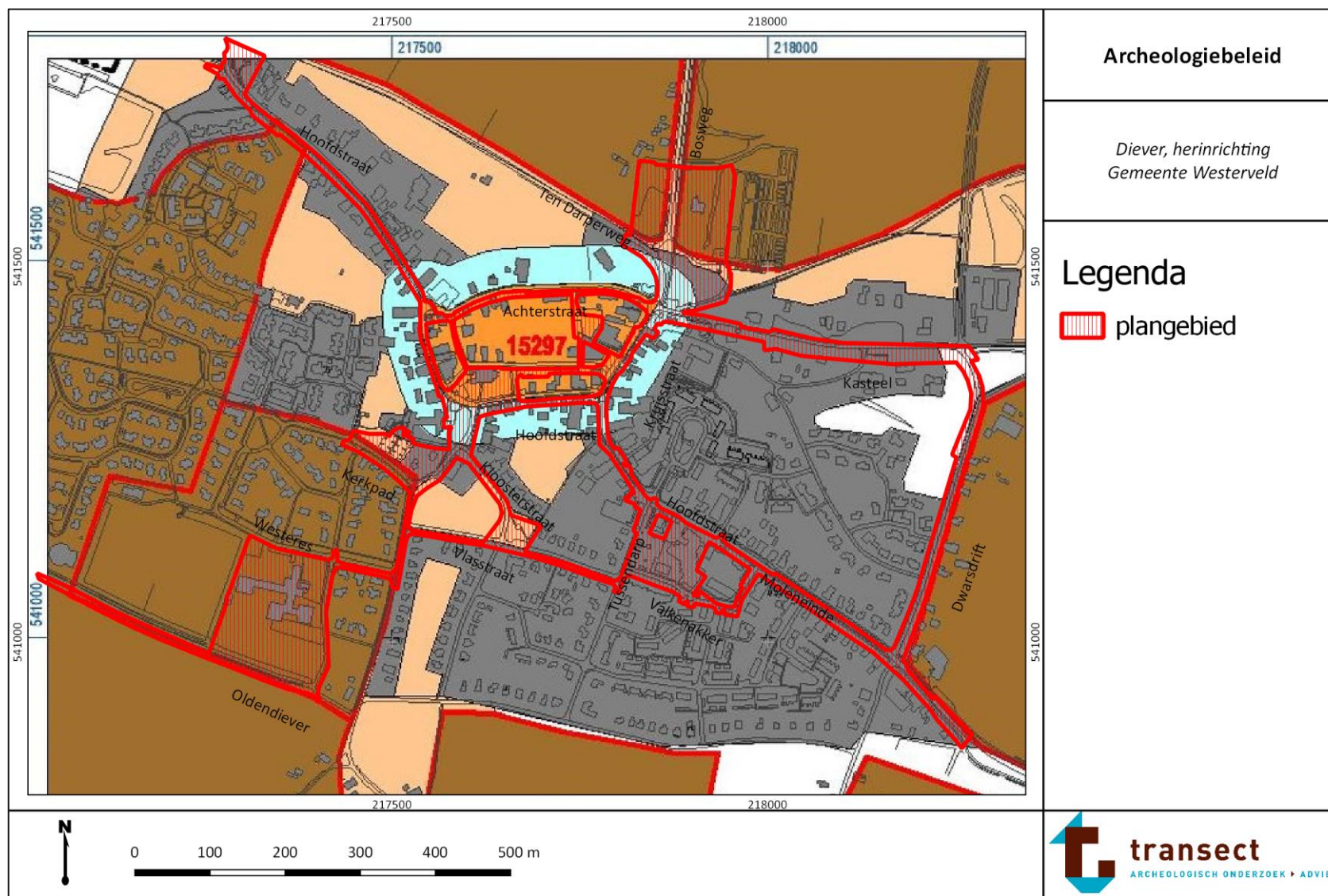
In groen de bestaande riolering. Blauwe maten zijn binnenkant van de onderkant van de buis en roze de puthoogtes (dus maaiveldhoogtes). Bron: Tauw b.v.

Bijlage 5. Schetsontwerp

Bijlage 6. Gemeentelijk beleid

verwachting

	hoge of middelhoge verwachting
	hoge of middelhoge verwachting, waarschijnlijk verstoord
	hoge verwachting (dikke stuifzanden)
	hoge verwachting (dekzandkoppen in beekdal)
	onbekende verwachting (bebouwing)
	hoge verwachting (essen)
	hoge verwachting (beekdal)
	hoge verwachting (beekdal), waarschijnlijk verstoord
	middelhoge verwachting (beekdal)
	middelhoge verwachting (beekdal), waarschijnlijk verstoord
	lage verwachting
	lage verwachting, waarschijnlijk verstoord

bijzondere terreinen en gebieden

	depressies/laagtes, al dan niet gevuld met organisch materiaal
	terrein van archeologische waarde
	terrein van hoge archeologische waarde
	terrein van zeer hoge archeologische waarde
	terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd
	bufferzone AMK-terreinen
	Havelterberg, Hesselte (oud-Darp), Celtic fields, grafheuvelgebieden, essen, beekdalen
	archeologisch onderzocht terrein
	cultuurhistorisch object

overig

	nummer Cultuurhistorisch object
	monumentnummer
	grens plangebied

eerste fase archeologisch onderzoek

Bij ingrepen > 1000 m ² verkennend booronderzoek (6 boringen per ha), zo nodig karterend onderzoek
Bij ingrepen > 1000 m ² controlerend verkennend onderzoek (3 boringen per ha)
Bij ingrepen > 1000 m ² verkennend onderzoek (6 boringen per ha) bij ingrepen dieper dan 1,5 –Mv, zo nodig karterend onderzoek
Bij ingrepen > 1000 m ² verkennend booronderzoek (6 boringen per ha), zo nodig karterend booronderzoek (20 megaboringen per ha)
Bij ingrepen > 1000 m ² extrapoleren vanuit de omliggende verwachtingwaarden en bij hoge/middelhoge verwachting zie hierboven en bij lage verwachting geen onderzoek vereist
Verkennend en karterend proefsleuvenonderzoek
Archeologische begeleiding (protocol opgraving) of bij concrete aanwijzingen voor structuren: proefsleuvenonderzoek
Controlerend verkennend onderzoek (3 boringen per ha), zo nodig archeologische begeleiding (protocol opgraving) of veldinspectie na uitvoering bodemingrepen
Veldinspectie na uitvoering bodemingrepen
Controlerend verkennend onderzoek (3 boringen per ha), zo nodig veldinspectie na uitvoering bodemingrepen
Geen onderzoek vereist
Geen onderzoek vereist

(Verkennend), karterend en waarderend booronderzoek

Waarderend onderzoek, via gemeente contact opnemen met provinciaal archeoloog

Behoud in situ, indien niet mogelijk opgraven; vrijstelling bij ingrepen < 70m² in de historische kernen

Behoud in situ, indien niet mogelijk opgraven; vrijstelling bij ingrepen < 70m² in de historische kernen

Behoud in situ, bij ingrepen via gemeente contact opnemen met Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

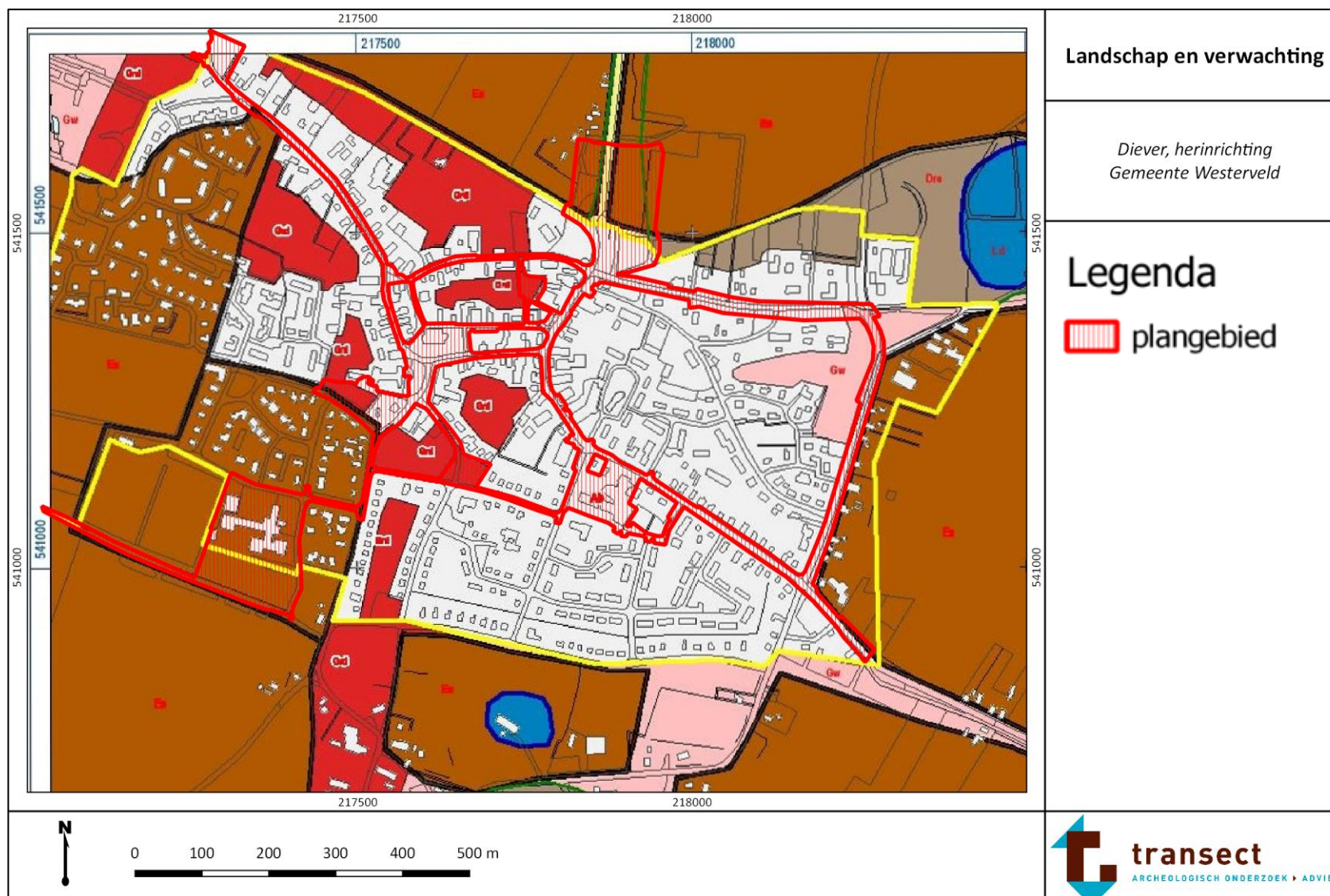
Bij ingrepen via de gemeente contact opnemen met de provinciaal archeoloog

Provinciaal belang archeologie, bij ingrepen via gemeente contact opnemen met provinciaal archeoloog

Vrijgeven, geen onderzoek nodig

Historisch bronnenonderzoek, zonodig verkennend en karterend onderzoek

Bijlage 7. Landschap en verwachting

Landschapseenheid

- Glaciaal

Gm	(geïsoleerde) lage smeltwaterheuvel
Gc	grondmoreneruggen, bedekt met dekzand, al dan niet met oud bouwlanddek
Gs	stuwwallen (gestuwde grondmorene)
Gst	stuwwallen (gestuwde grondmorene), al dan niet met dekzand
Ghd	relatief hooggelegen grondmorene, al dan niet met welvingen, bedekt met dekzand
Grv	(geïsoleerde) grondmorenerug, bedekt met klei of veen
Gfv	vlaakte van smeltwaterafzettingen/sandvlaakte, bedekt met dekzand
Gvd	grondmorene(vlaakte), al dan niet met welvingen, bedekt met dekzand
Gw	grondmorenewelvingen

- Dekzand

Dre	dekzandruggen en -koppen, al dan niet met oud bouwlanddek
DDd	droog dal, al dan niet met dekzand of löss
Dvg	gordeldekzandvlaakte, al dan niet met oud bouwlanddek
Dwg	gordeldekzandwelvingen, al dan niet met oud bouwlanddek
Dwv	dekzandwelvingen, bedekt met ten dele afgegraven veen
Dv	dekzandvlaakte
Dvn	vlaakte van sneeuwsmeltwaterafzettingen bedekt met dekzand
Dvv	dekzandvlaakte, al dan niet vervlakt door veen en/of overstromingsmateriaal

Archeologische verwachting

hoog
hoog
hoog
hoog
middelhoog
middelhoog
laag
laag
laag
hoog
middelhoog
middelhoog
middelhoog
middelhoog
laag
laag
laag

Landschapseenheid

- Beekdal

Bbv	beekdalbodem met veen
Bds	dalvormige laagte met veen
Bbs	dekzandkop binnen beekdal
Bh	beekdalbodem zonder veen
Bd	dalvormige laagte zonder veen

- Veenlandschap

Vr	veenrestruggen
Vvo	(relatief hooggelegen) veenkoloniale ontginningvlaakte
Vvp	ontgonnen veenvlaakte met pelgaten

- Stufzand

Sd	(geïsoleerde) lage landduinen
Sdv	hoge en lage landduinen met bijbehorende vlakten en laagten
Sdv	hoge en lage landduinen met bijbehorende vlakten en laagten
Sdv	hoge en lage landduinen met bijbehorende vlakten en laagten

- Overig

LDZ	laagte/depressie (veen) zonder randwal, droog
LDZM	laagte/depressie (veen) zonder randwal, nat of moerassig
LDZB	laagte/depressie (veen) overige bronnen
LDZV	laagte/depressie (veen) met randwal
Es	es

Archeologische verwachting

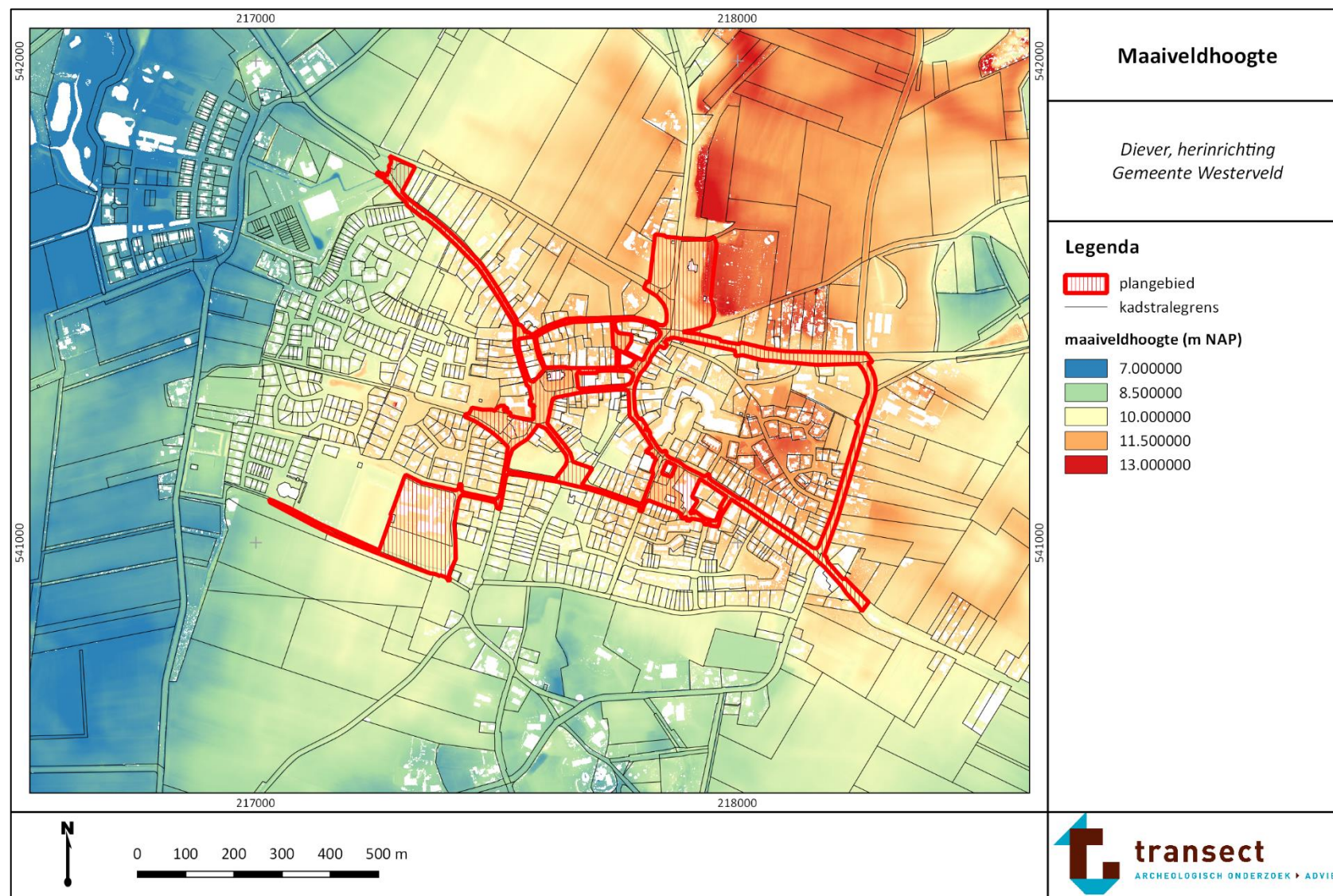
hoog
hoog
hoog
middelhoog
middelhoog
laag
laag
laag
hoog
hoog
middelhoog
laag
hoog
hoog
hoog
hoog
hoog

overig

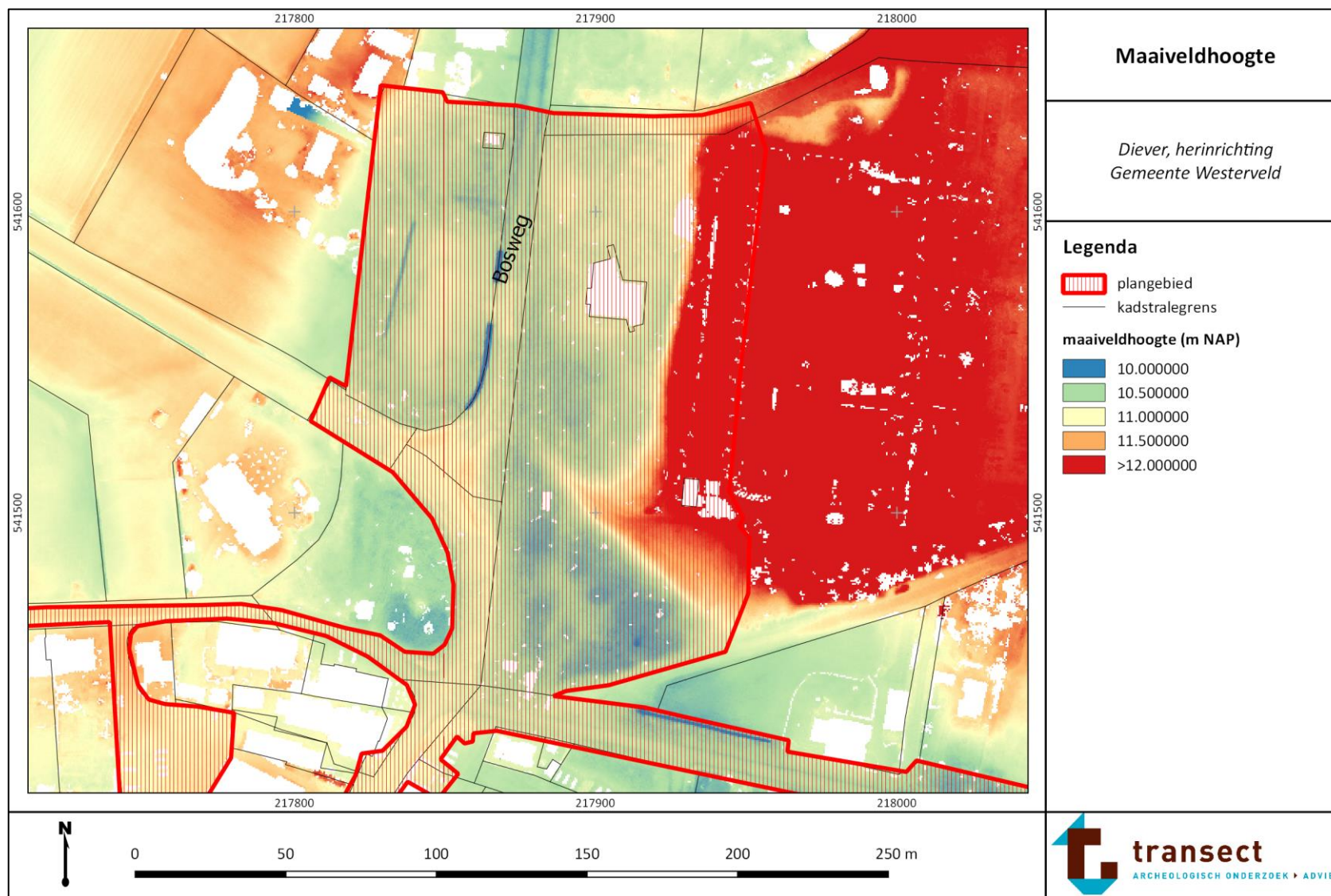
Av	antropogeen: verstoring
Ab	antropogeen: bebouwing
	afgegraven/verstoord (overige bronnen)
	opgehoogd (overige bronnen)
W	water
	grens landschappelijke eenheid
	begrenzing detailkaart kernen
	grens plangebied

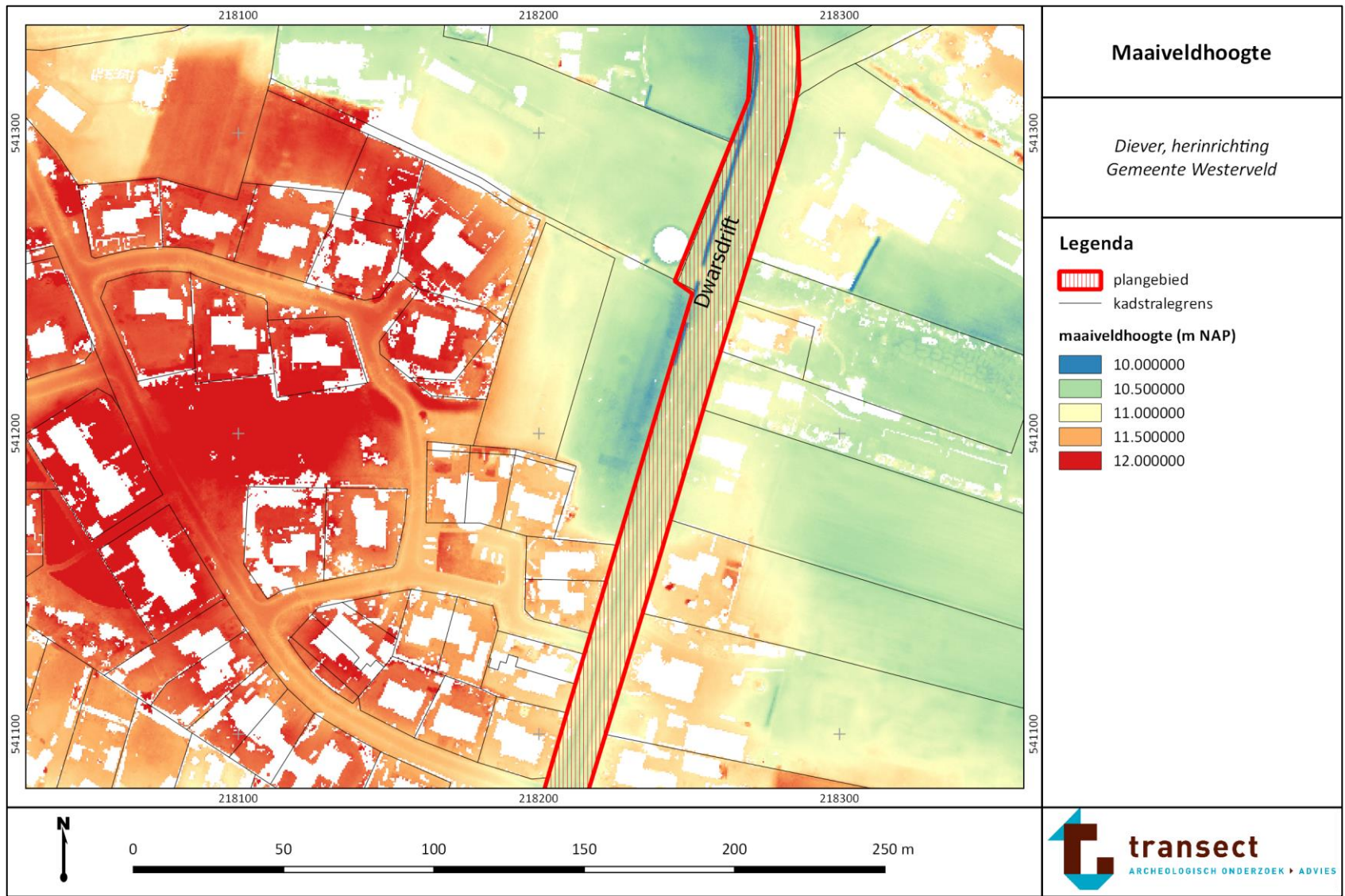

Bijlage 8. Maaiveldhoogte

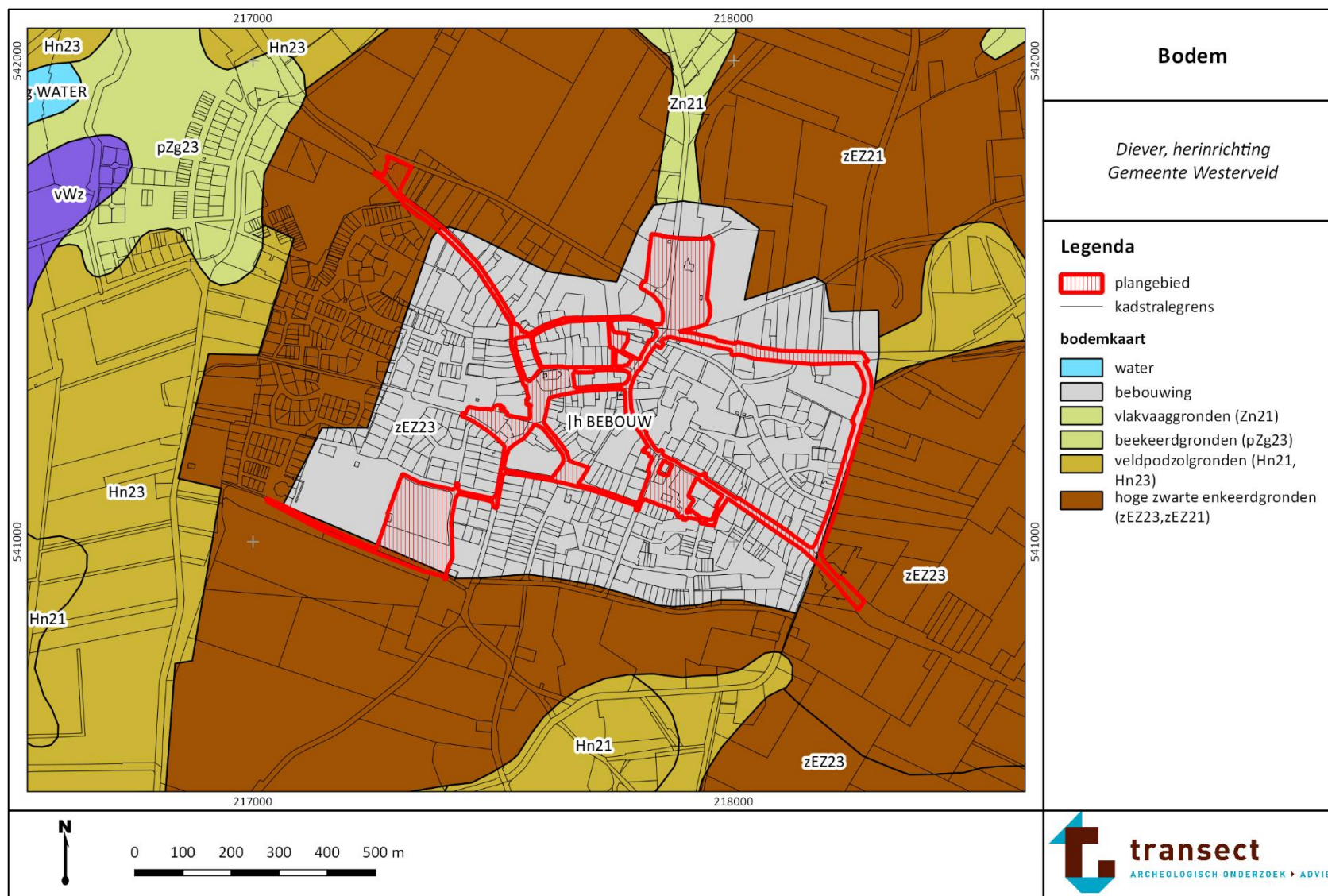

Bijlage 9. Maaiveldhoogte detail

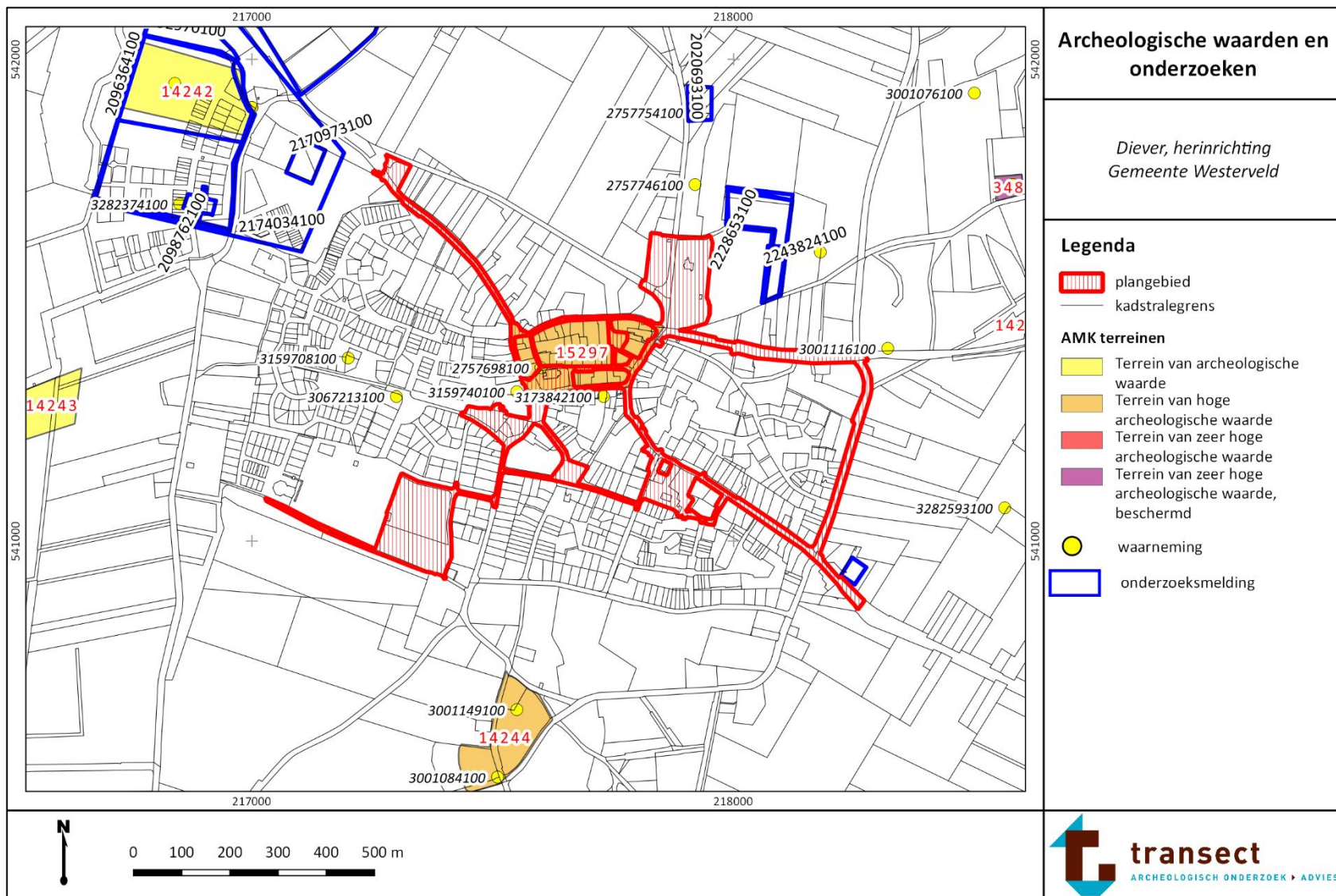

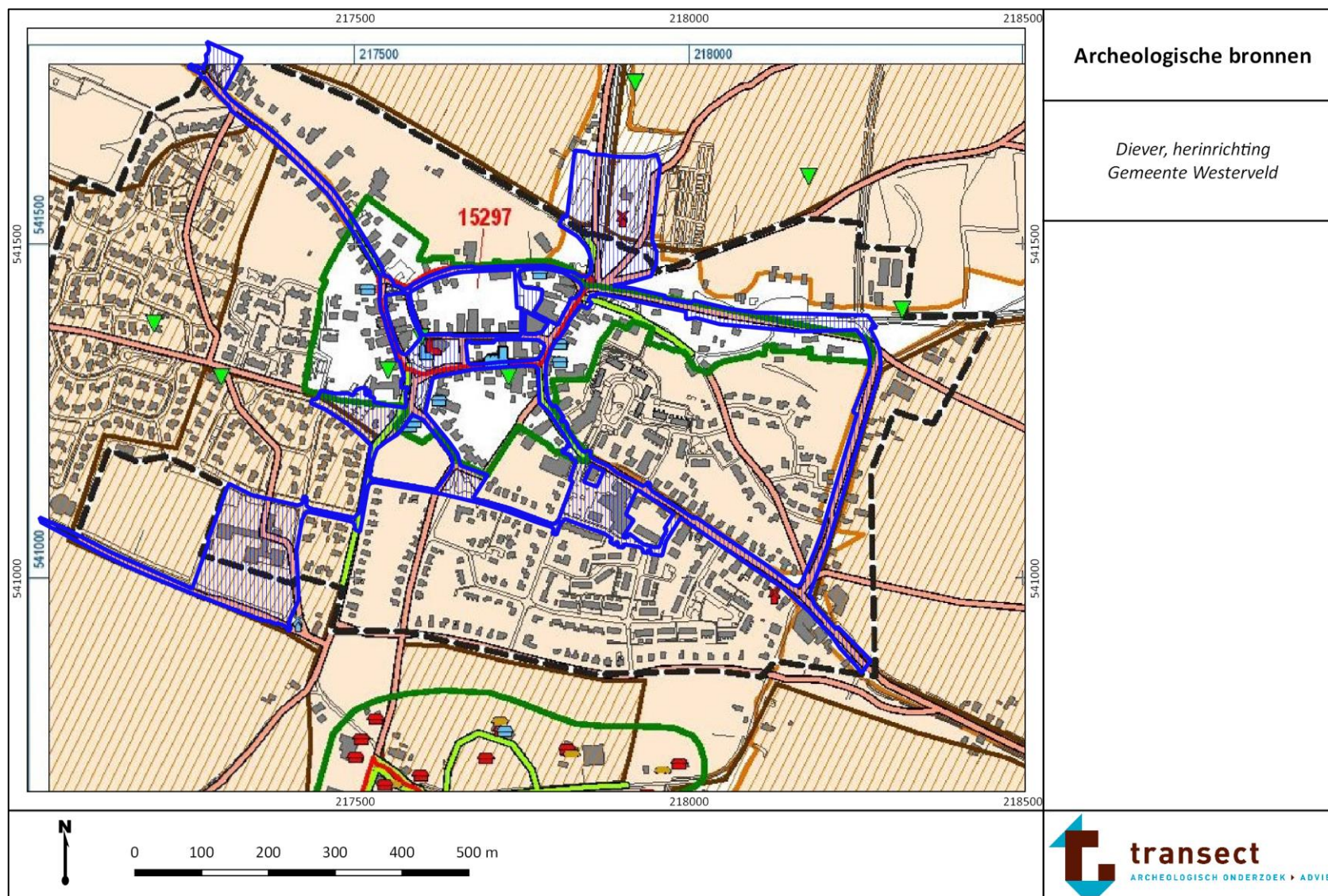
Bijlage 10. Bodem

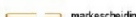

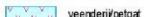

Bijlage 11. Archeologische waarden en onderzoeken

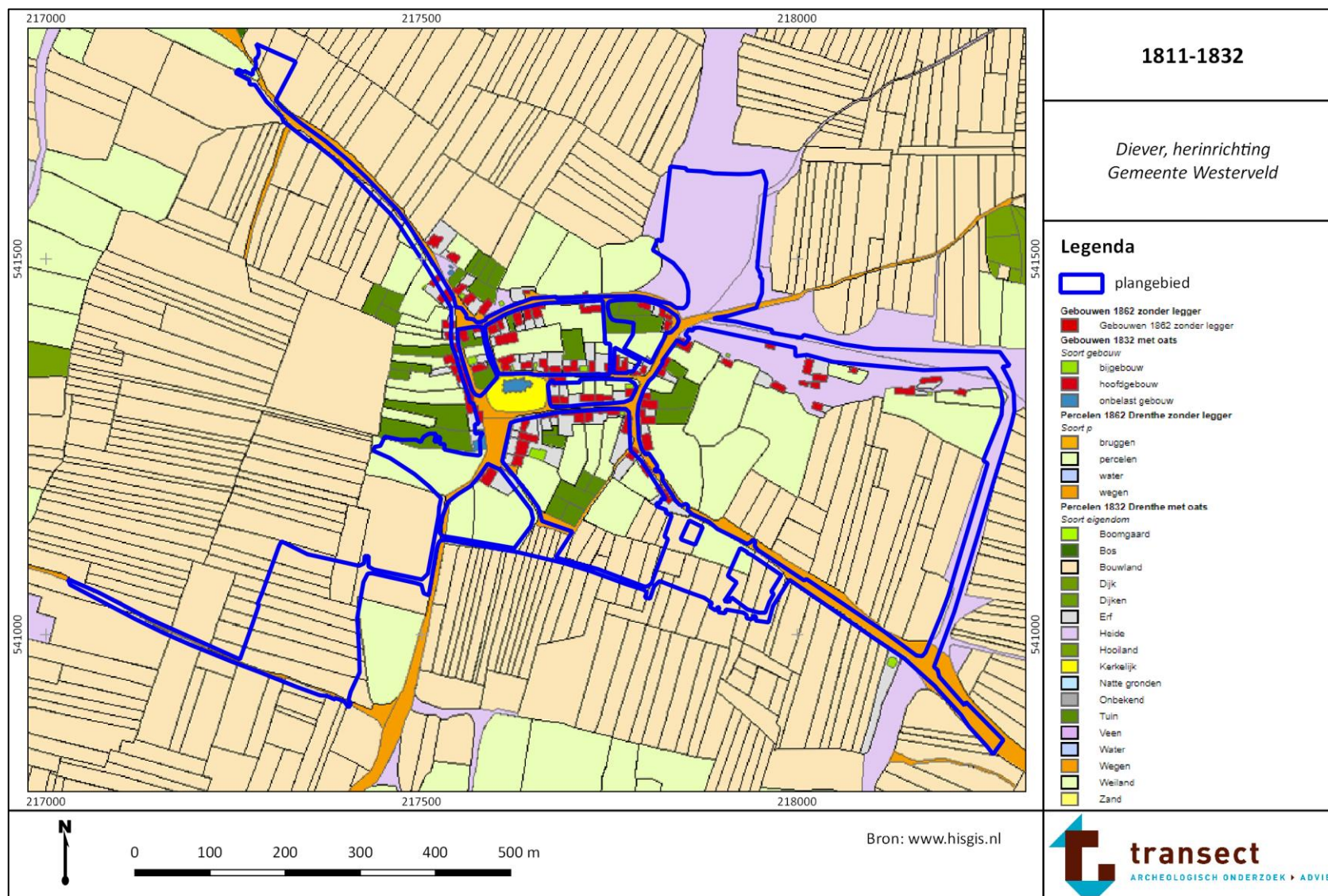

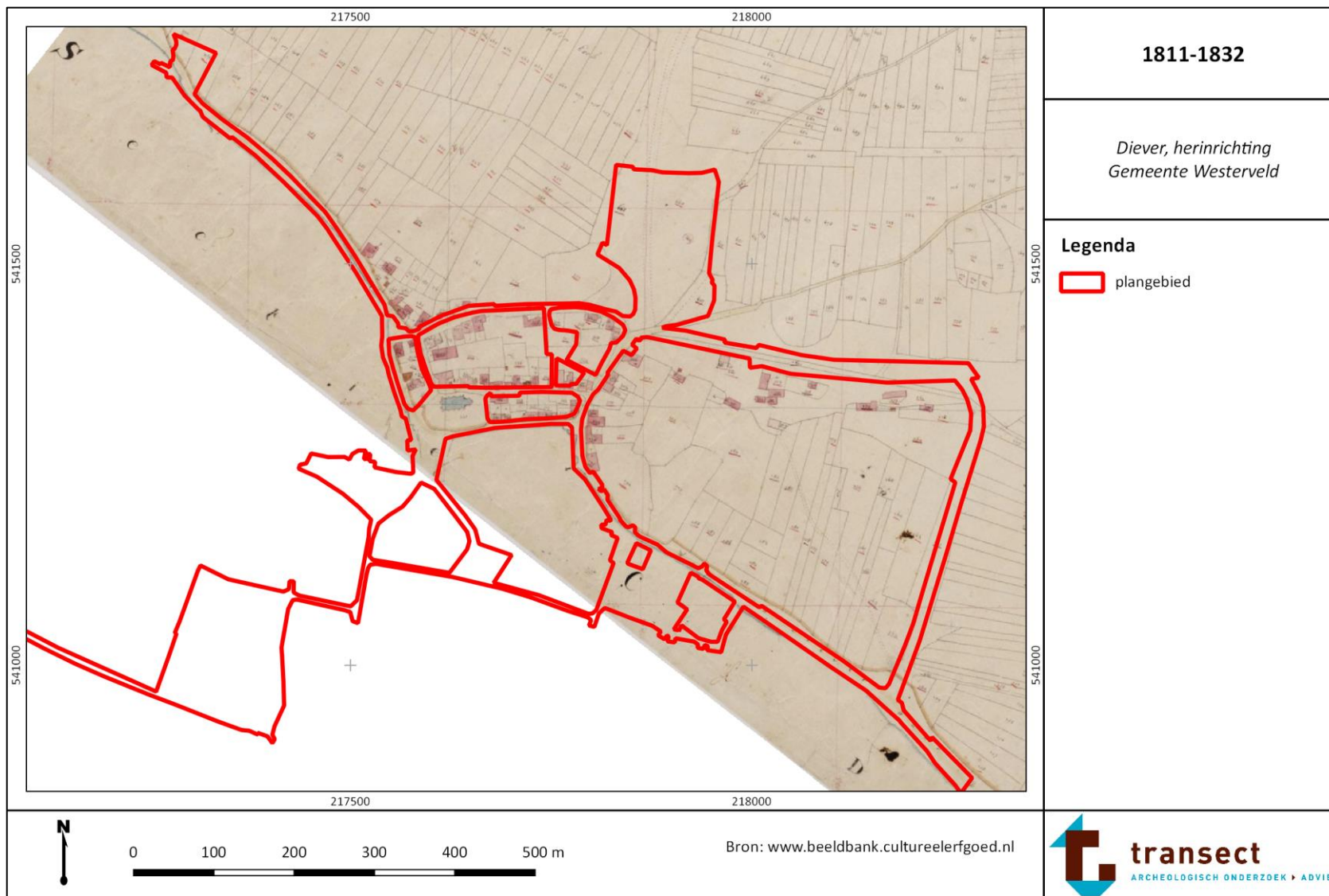
Bijlage 12. Archeologische en historische bronnen

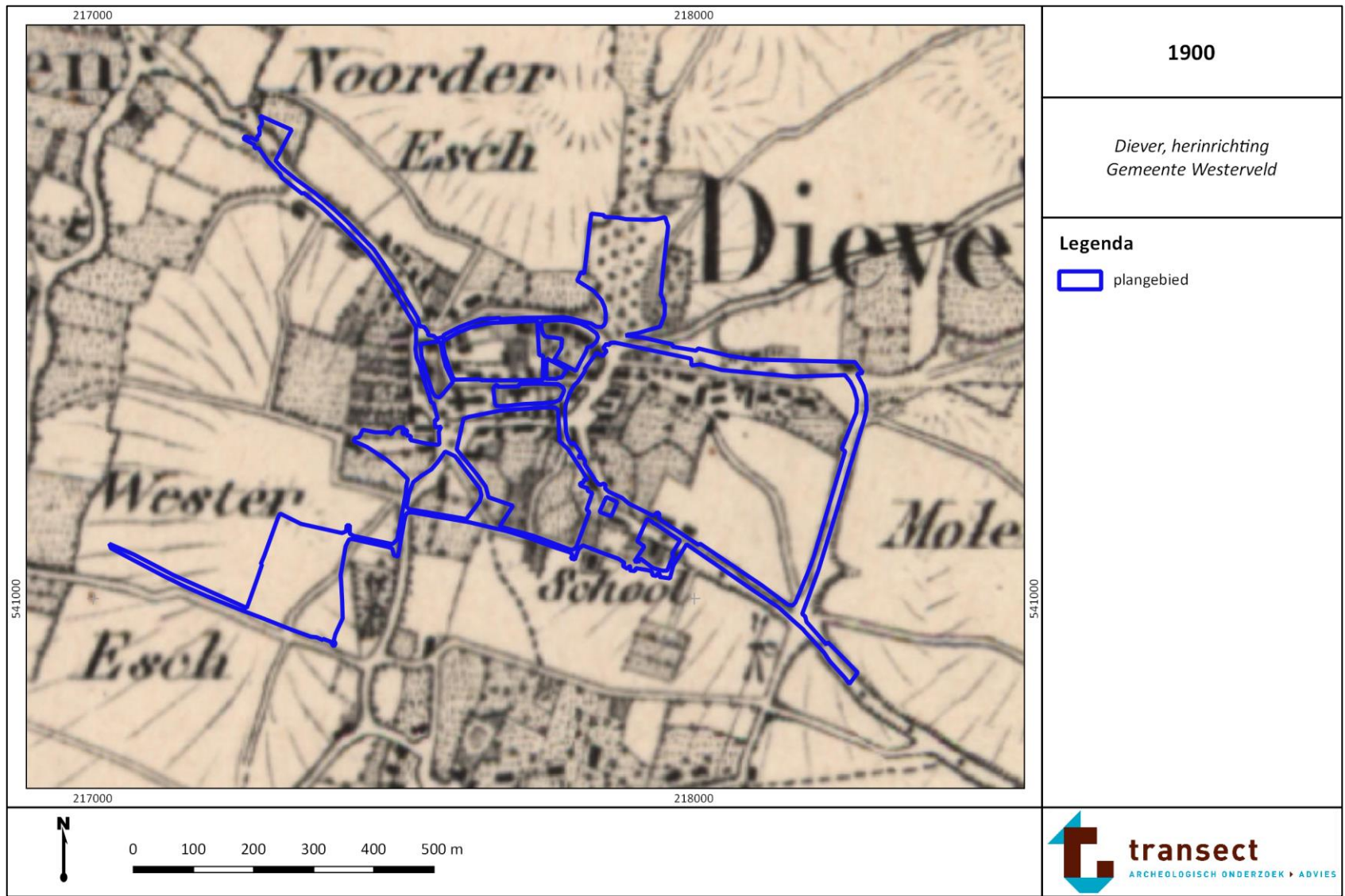

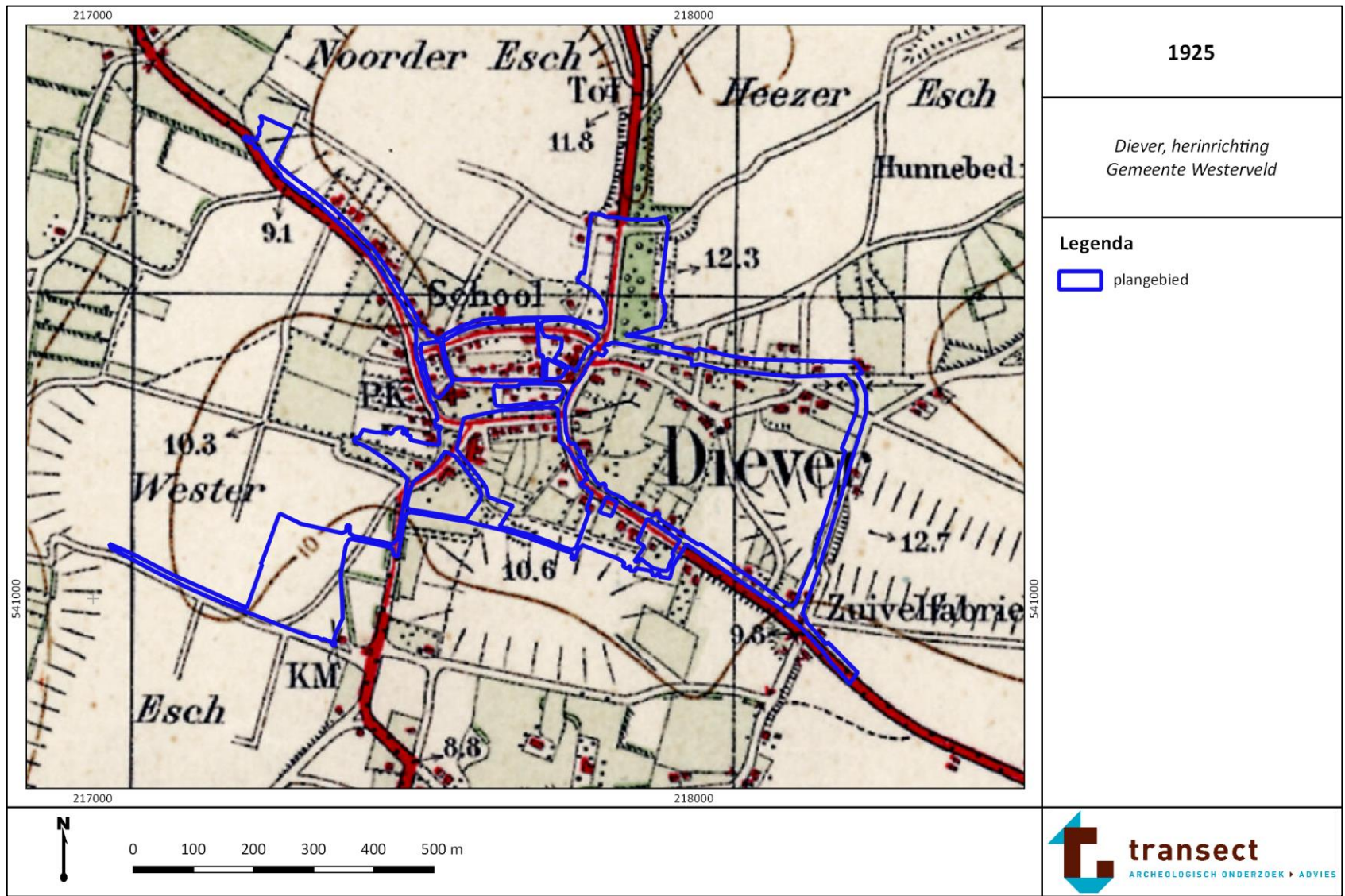
Legenda	Archeologische bronnen, legenda
<p>plangebied</p> <p> plangebied areaal</p> <p>- puntelementen</p> <ul style="list-style-type: none"> huis bijgebouw school kerk pastorie diaconie havezathe poort industrie molen bogement opvallend perceel brug sluis hunebed (grens)paal (grens)steen wegwijzer <p>- lijnelementen</p> <ul style="list-style-type: none"> bewoningslint bewoningslint/ontginningsses wegen/paden waterlopen waterloop, mogelijk dijk landweer markescheiding leiding <p>- vlakkelementen</p> <ul style="list-style-type: none"> (dorps)kern (dorps)kern, verlaten havezatheterrein historische omvang es veen/veenmoeras/water veenderij/pelgat <p>vindplaatsen Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie (KIC)</p> <ul style="list-style-type: none"> woonhuis, boerderij, bestuursgebouw kerk en kerkonderdeel kerkeijke dienstwoning begraafplaats en -onderdeel kasteel, buitenplaats rijverheid molen <p>vindplaatsen overig</p> <ul style="list-style-type: none"> ARCHIS-waarneming 5 vindplaatsnummer 8602 begrenzing geregistreerd AMK-terrein 12 monumentnummer 12 nummer cultuurhistorisch object <p>overig</p> <ul style="list-style-type: none"> archeologisch onderzochte terreinen omvang es (Spek & Ukes, 1995) Rijsbeschermd dorpsgezicht water (op basis van top 10vec) grens huidige bebouwde kom grens plangebied 	<p><i>Diever, herinrichting Gemeente Westerveld</i></p>
<p>bron: Aalsberg, 2010</p>	

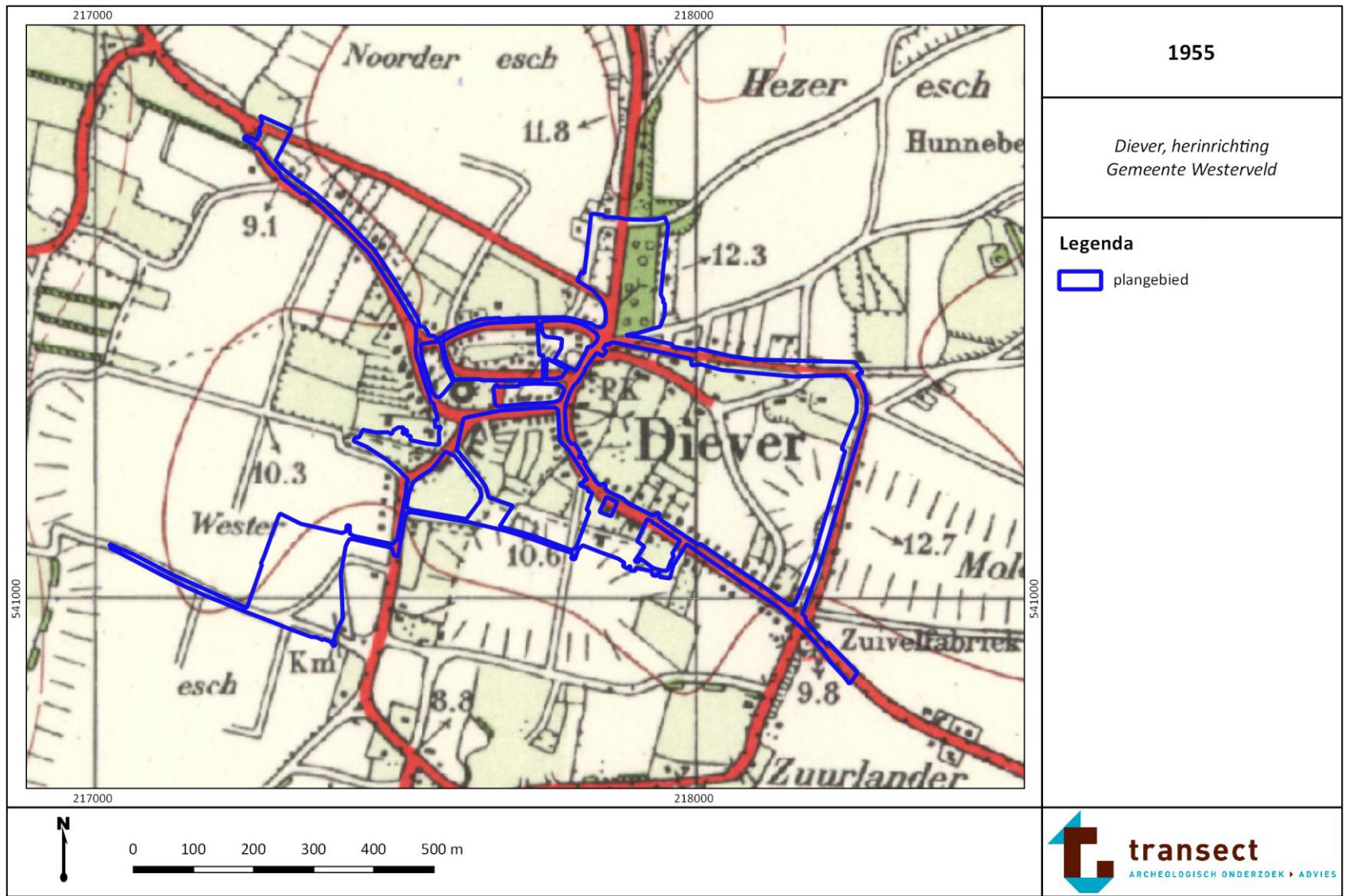
Bijlage 13. Historische kaarten

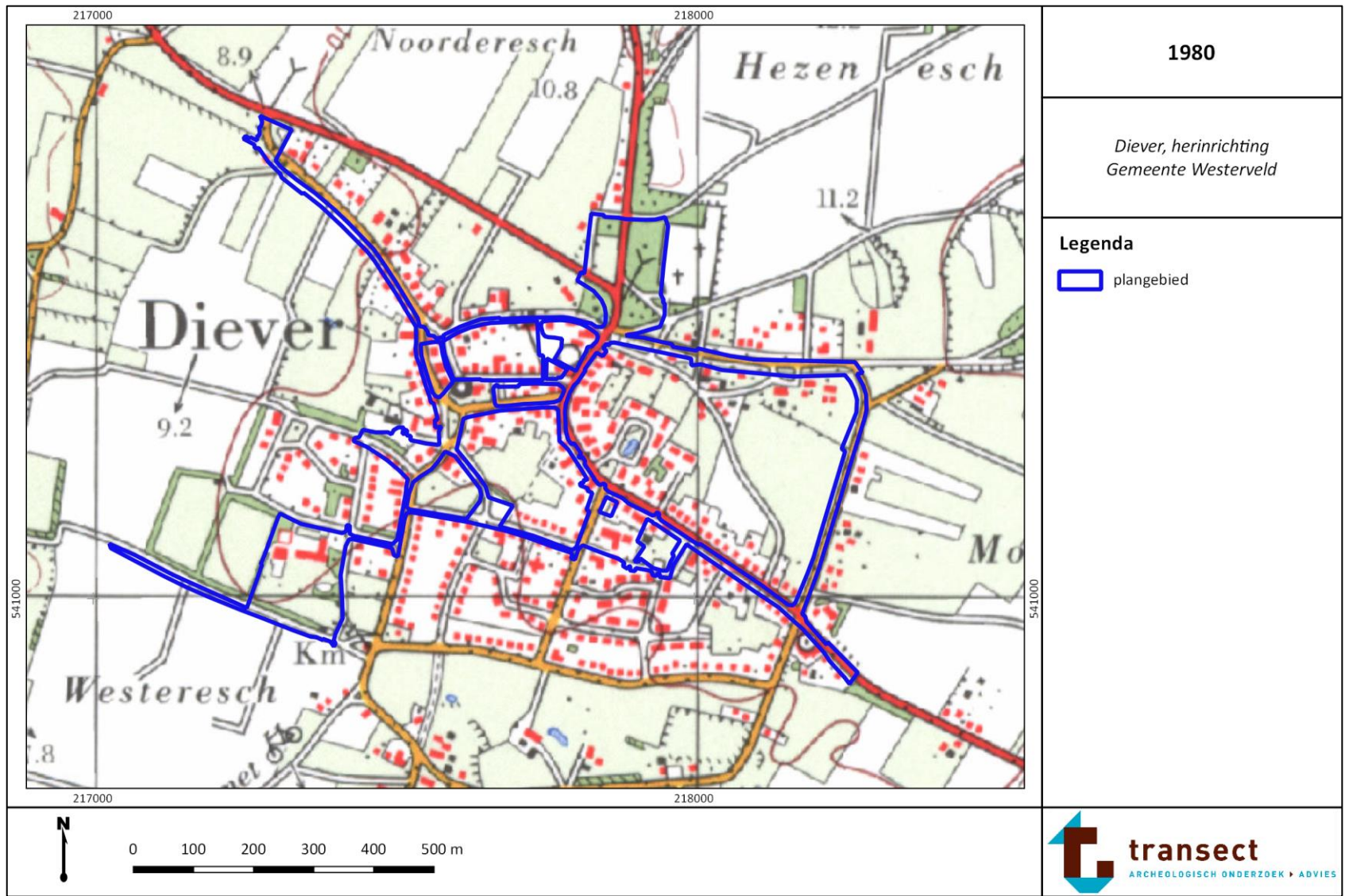

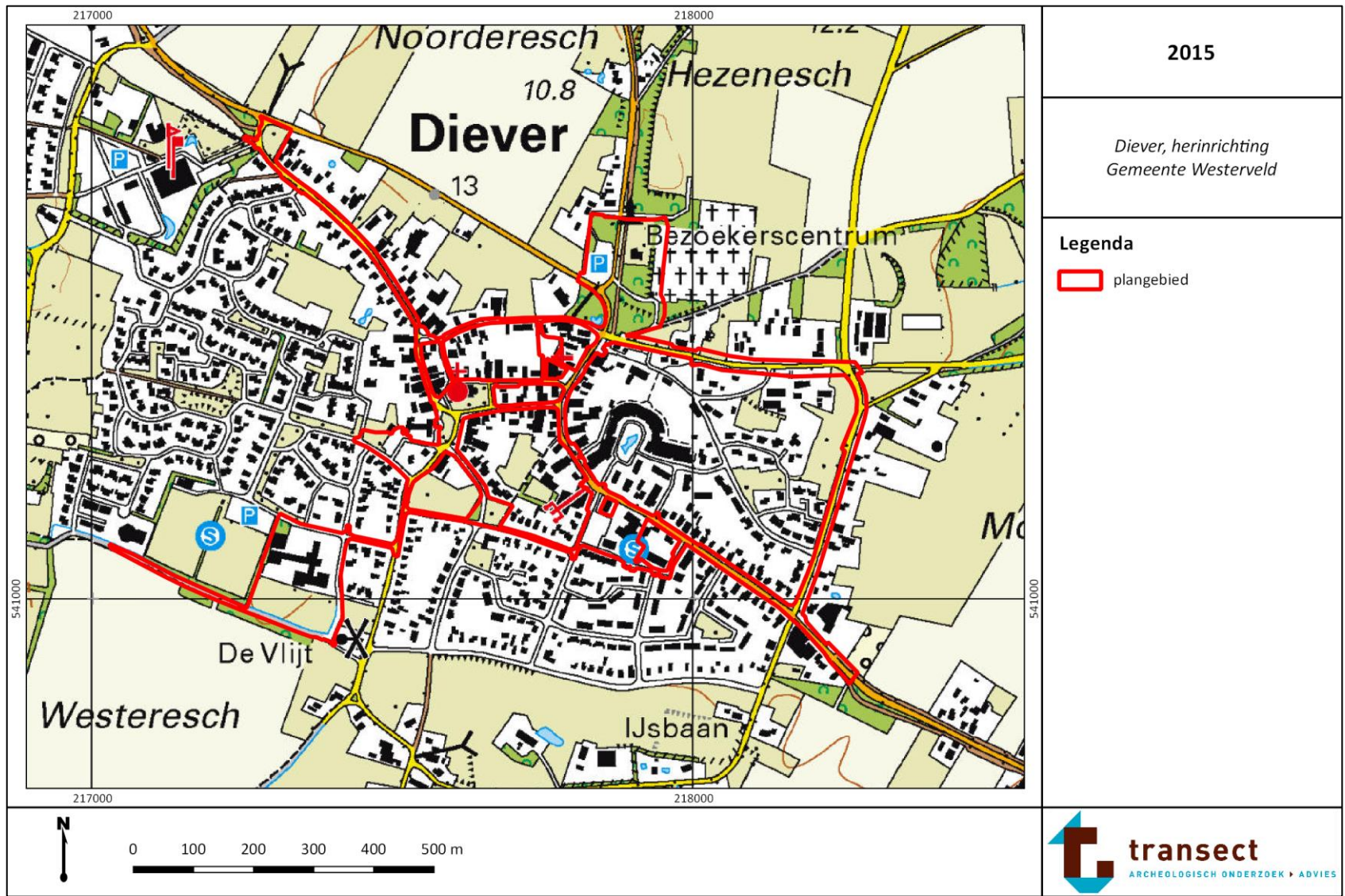

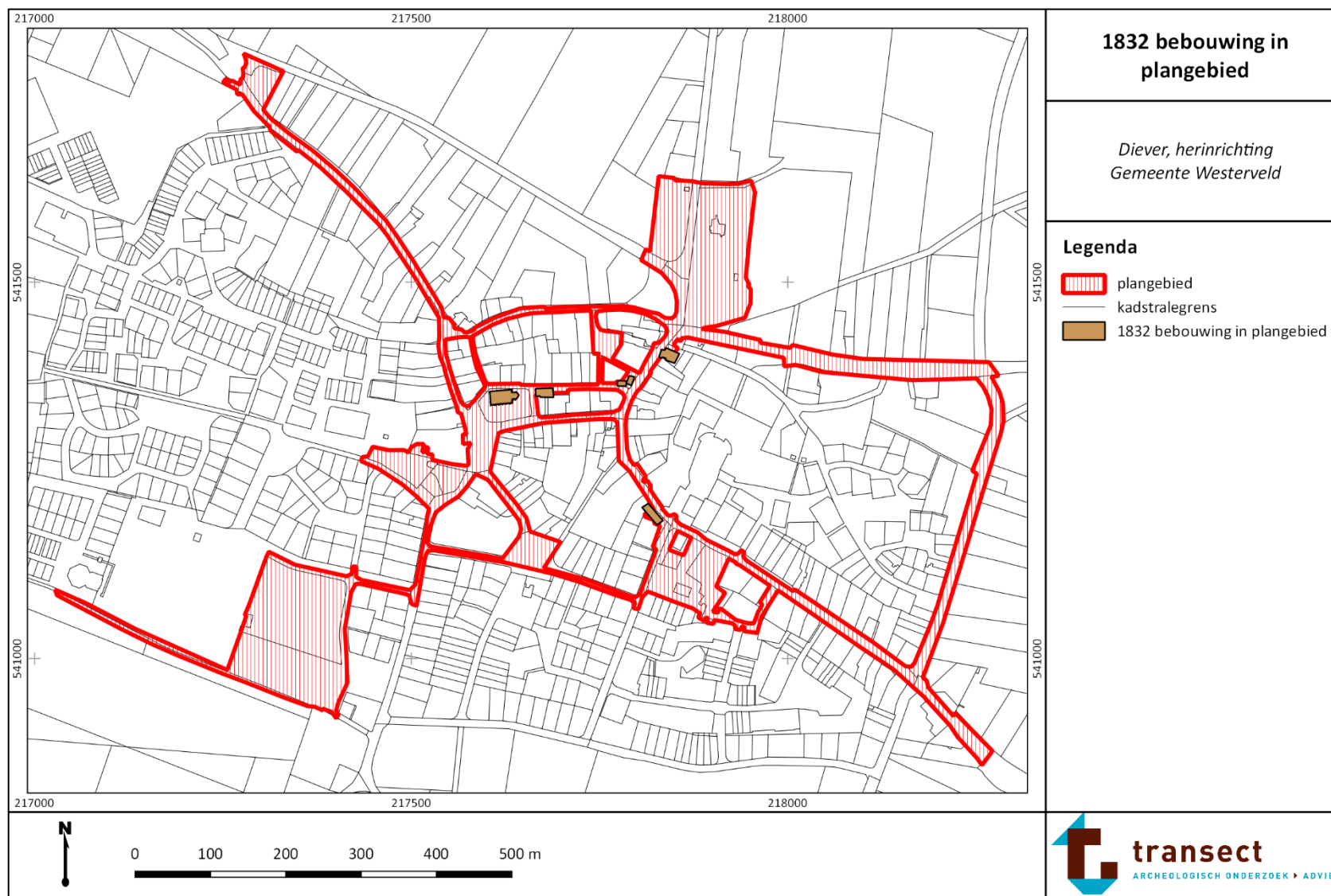

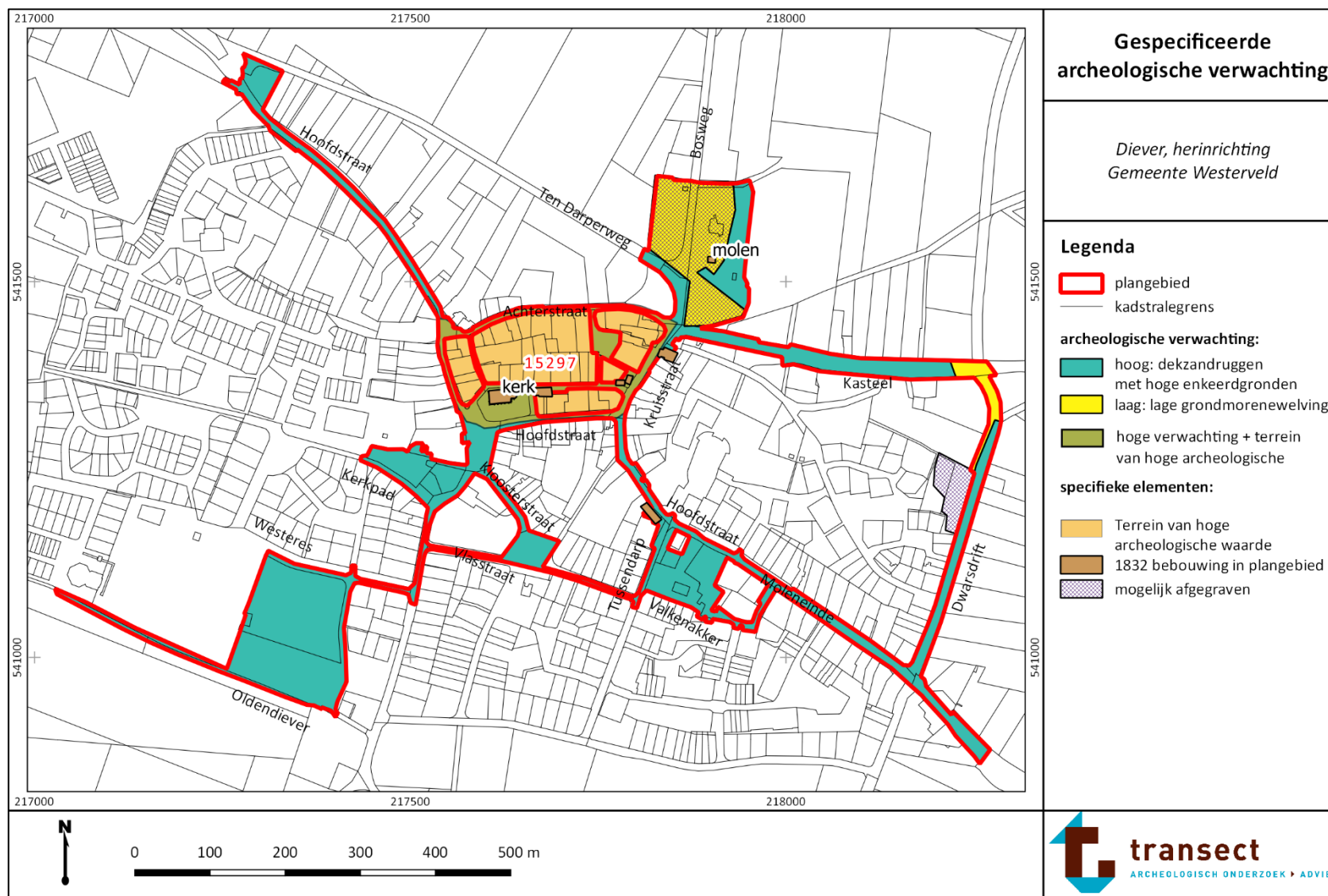

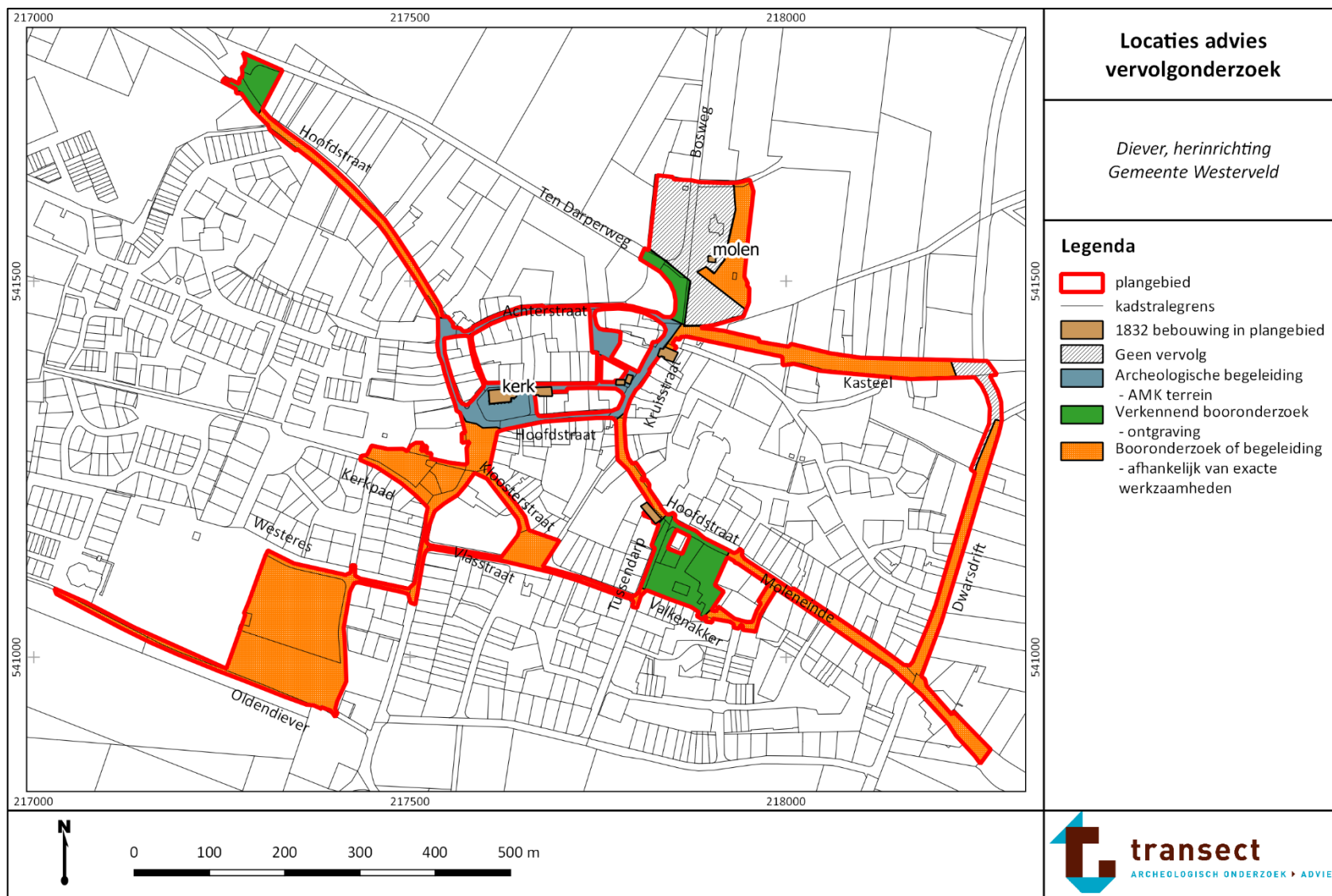
Bijlage 14. Bebouwing in 1811-1832 in het plangebied

Bijlage 15. Gespecificeerde archeologische verwachting

Bijlage 16. Locaties vervolgonderzoek

Dit rapport is goedgekeurd door de bevoegde overheid.